

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління**

**ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ ТА ВИБОРЧИХ
ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконав:

студент 6 курсу, 605 групи

**Бабин Олександр
Анатолієвич**

Керівник:

доктор політичних наук,
професор **Юрійчук Є.П.**

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2022 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А.М.

Чернівці – 2022

Анотація

Кваліфікаційну роботу виконав студент 2 курсу (рівень вищої освіти – другий (магістерський) спеціальності Політологія факультету історії політології та державного управління імені Юрія Федьковича Бабин Олександр Анатолійович.

Тема кваліфікаційної роботи: «Гендерні аспекти виборчої системи та виборчих процесів в Україні». Науковий керівник – д.політ.н., професор Юрійчук Є.П.

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексне дослідження гендерного аспекту у виборчій системі та виборчих процесах України. Проаналізовано міжнародний досвід впровадження механізмів гендерної рівності у виборчі системи у світі та країнах членах Європейського союзу. Досліджено виборчі процеси України в контексті захисту жінок та їх політичних прав.

Ключові слова: вибори, гендер, виборчі системи, виборчі процеси, політичні права, гендерна рівність, представництво жінок.

Анотація

The qualifying work was completed by Oleksandr Anatoliyovych Babyn, a 2nd-year student (level of higher education – second (master's) majoring in Political Science of the Faculty of History of Political Science and State Administration named after Yury Fedkovich.

The topic of the qualification work: "Gender aspects of the electoral system and electoral processes in Ukraine." Research supervisor – Doctor of Political Science, Professor Yuriychuk E.P.

In the qualification work, a comprehensive study of the gender aspect in the electoral system and electoral processes of Ukraine was carried out. The international experience of introducing mechanisms of gender equality into electoral systems in the world and the member states of the European Union is

analyzed. The electoral processes of Ukraine were studied in the context of the protection of women and their political rights.

Ключові слова: elections, gender, electoral systems, electoral processes, political rights, gender equality, representation of women.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

_____ О.А. Бабин

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	8
1.1. Теоретико-концептуальні засади вивчення гендерних аспектів виборчих процесів	8
1.2. Аналіз джерельної бази дослідження	15
Висновки до 1-го розділу	
РОЗДІЛ 2 МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.	22
2.1. Гендерні аспекти адміністрування виборів: світові практики	22
2.2. Європейські практики гендерної рівності у виборчому процесі	39
Висновки до 2-го розділу	
РОЗДІЛ 3 ГЕНДЕРНИЙ ДИЗАЙН ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ	54
3.1. Виборче право жінок в Україні в контексті захисту їх політичних прав	54
3.2. Рівність і недискримінація жінок на виборах до Верховної ради України: проблемні аспекти	64
3.3. Гендерний ландшафт місцевих і регіональних виборів в Україні	72
Висновки до 3-го розділу	
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Традиційно політичний статус і роль жінки в українському суспільстві були дуже слабкими і незначними. Однак завдяки ухваленню акта проголошення незалежності України 1991 року, українські жінки отримали рівні з чоловіками виборчі права. Однак, на відміну від цих правових гарантій гендерної рівності, політичний статус і роль жінки в українському суспільстві все ще були слабкими.

Питання гендерної рівності у виборчій системі перебуває на етапі формування та покращення у всьому світі. Впроваджуються нові механізми та законодавчі акти задля підвищення рівня жіночого представництва на всіх рівнях влади. Також світ займається активним залученням жінок до питань гендерної політики. У контексті дій щодо заохочення основних прав і свобод в останні роки особлива увага приділяється заходам на підтримку принципу гендерної рівності у всіх його формах та видах діяльності.

Етап демократичного трансформування українського суспільства, вимагає зміцнення гендерного балансу у економічній, освітній, правовій, політичній сферах. Потрібен дієвий виборчий механізм, який актуальний для країн перехідного типу. Важливою складовою для України на шляху до успішної європейської інтеграції – вирішення проблеми гендерного представництва у владі, боротьба з сексизмом та дискримінацією на всіх рівнях.

Демократичні суспільства повинні надавати чоловікам і жінкам однакові можливості брати участь у всіх сферах життя. Також важливою складовою для прогресивного функціонування держави – є гендерний баланс у місцевому та регіональному самоврядуванні. Наділення чоловіків і жінок не лише рівними правами, а і можливостями. Виходячи з цього, постає питання, чи відповідає діюча виборча система України, загально прийнятим міжнародним стандартам щодо забезпечення представництва жінок на всіх

рівнях влади України. Гендерні аспекти у виборчій системі та виборчих процесах в Україні вимагають інтеграції у всіх сферах державної, регіональної та місцевої політики. Це важлива тема для гендерної рівності, яка є дуже сучасною, і тема, яка привернула багато уваги та досліджень протягом останніх десятиліть. Стверджується, що жінки є рівноправними громадянами і тому повинні представляти державні посади прийняття рішень нарівні з чоловіками, проте аналіз виборчих процесів щодо дотримання гендерної рівності ще потребують пильної уваги, що і спонукало автора до вивчення цієї проблеми.

Об'єктом дослідження виступають виборчі системи та виборчі процеси.

Предметом дослідження є гендерні аспекти виборчої системи та виборчих процесів в Україні.

Метою дослідження є з'ясування ролі жінок у виборчих процесах і політичних альтернатив для просування їх у політиці й реалізації в суспільстві гендерної рівності.

Ця мета зумовила постановку та вирішення **наступних завдань**:

1. Обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження.
2. Проаналізувати міжнародний досвід забезпечення гендерної рівності у виборчих процесах та можливості впровадження його кращих прикладів в Україні.
3. Дослідити виборче право жінок в Україні щодо захисту їх політичних прав.
4. Виявити проблемні аспекти дотримання рівності та недискримінації жінок на парламентських, місцевих і регіональних виборах в Україні та шляхи їх розв'язання.

Методи та методологія: Відповідно до теми, мети, завдань та гіпотези дослідження були використано інституціональний, структурно-функціональний, системний підходи, низку загальнофілософських методів і спеціальні **методи:** історико-порівняльний, проблемно-пошуковий,

кількісні, спостереження, системно-пошуковий, які застосовувалися при аналізі гендерних зрізів, розгляді звітів по голосуванням, для збору бази даних тощо. Зазначені методи дозволили виявити гендерні відмінності в формуванні сучасної політичної влади шляхом виборів.

Наукова новизна дослідження обумовлена, насамперед тим, що у його рамках було запропоновано нові шляхи до подолання проблем гендерної рівності у суспільстві та виборчій системі.

Апробація результатів дослідження була здійснена під час виступу на XI Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток політичної науки: європейські практики та національні перспективи» (квітень 2022 року) та науково-методичному семінарі кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (листопад, 2022 р.).

Структура роботи складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1 Теоретико-концептуальні засади вивчення гендерних аспектів виборчих процесів.

Термін «гендерна політика» почали використовувати в Україні нещодавно. Теоретико-концептуальне підґрунтя гендерної політики містить такі поняття як – «гендер», «стать», «гендерна роль», «гендерна ідентичність», «гендерна рівність», «гендерна культура», «гендерний баланс» та ін.

Гендерна політика є відносно новою сферою публічної політики, яка швидко займає своє послідовне місце у сфері прийняття рішень щодо суспільних питань та суспільних пріоритетів

У 1958 році поняття «гендер» ввів в науку психоаналітик Роберт Столлер, він пропонував використовувати термін «гендер» як позначення для соціальних та культурних аспектів статі, також він вирізняв поняття «стать», як біологічний статус.

Гендером ми називаємо соціальний конструкт, з яким пов'язані приписувані або очікувані ролі, поведінка, а також упередження, оцінка та самооцінка, уявлення про те, що є, а що не підходить для чоловіка чи жінки. Це соціально створена категорія, яка виникає в контексті певної соціальної, культурної та економічної культури та вказує на різне становище чоловіків і жінок у соціальних і владних відносинах, які не є результатом біологічних чи фізіолого-анатомічних відмінностей.

Гендер означає характеристики та роль, яку чоловікам та жінкам приписують в суспільстві та сім'ї. Тобто це соціально-культурне будівництво, яке впливає на поділ завдань усередині сім'ї, баланс сил усередині пари та професійний вибір/можливості людей.

З іншого боку, стать визначається біологічною та фізичною специфікою, яка відрізняє чоловіків від жінок, звідси і факт наявності

сексуальних/фізичних характеристик, типових для чоловіків та жінок.

Гендерна політика спрямована на те, щоб поживити культурні дії, які, поважаючи і посилюючи гендерні відмінності, спрямовані на перебалансування між ролями чоловіків і жінок у сім'ї та в суспільстві, щоб реалізувати принцип рівних можливостей (у дослідженнях, у кар'єрі, у політичному житті).

Хоча гендерні питання мають важливе значення для багатьох сфер політики, таких як трудова політика, сімейна політика або соціальна політика, гендерна політика розвивається як власна сфера політики з 1980-х років.

Поняття «гендерна роль» описує модель поведінки, яку очікують від суб'єкта, відповідно від її статі. Її визначають набором стереотипів про жіночу та чоловічу стать, зазвичай гендерну роль визначають за жестикуляцією, манерами тощо.

Гендерні відносини – це взаємодія чоловіків і жінок у соціумі.

Ці відносини зазвичай зумовлені:

- Політичною, економічною, соціальною ситуацією в країні
- Культурними аспектами
- Віковими рамками
- Освітою осіб
- Матеріальним становищем

Типи гендерних відносин:

- Патріархальні (тотальна домінація чоловічої статі)
- Матріархальні (тотальна домінація жіночої статі)
- Егалітарні (рівний розподіл влади між чоловіками та жінками)

Гендерний аналіз – це збір даних і оцінка щодо впливу впровадження програм, законів, політики на всі сфери суспільства.

Також в гендерній політиці існує термін «гендерна ідентичність», вона визначається особою, її усвідомленням себе, як представника або представниці статі.

Облік гендерної проблематики – це наскрізний підхід, тобто підхід, який застосовується до всіх областей політики (наприклад, зайнятість, соціальні питання, фінанси, охорона здоров'я, мобільність, правосуддя тощо).

Облік гендерної проблематики – це структурний підхід, який застосовується до всіх етапів «політичного циклу» (підготовка, прийняття рішень, здійснення, оцінка) і який стосується всіх учасників, що беруть участь у визначенні, здійсненні та оцінці політики. Перевірка потенційно різного впливу для жінок і чоловіків будь-якої передбачуваної політичної міри дійсно має стати рефлексом, автоматизмом для кожного агента, який бере участь у різних етапах політичного циклу.

Облік гендерної проблематики є превентивним підходом, оскільки він спрямований, зокрема, на запобігання здійсненню державними органами політики, яка створює чи посилює нерівність між чоловіками та жінками.

Гендерна інтеграція включає виявлення, а потім усунення гендерної нерівності при розробці, реалізації, моніторингу та оцінці стратегій і проектів.

Гендерна рівність являє собою досягнення рівних прав між жінками та чоловіками. Досягнення рівності у різних сферах життя, а саме політичних, трудових, сімейних, соціально економічних тощо. Також до гендерної рівності відносять подолання проблеми сексизму та дискримінації до чоловіків та жінок.

Гендерне рівність означає справедливе ставлення до жінок і чоловіків відповідно до їх конкретних потреб. Це може включати в себе рівне звернення або звернення, яке відрізняється, але вважається еквівалентним з точки зору права, зобов'язань і можливостей. У контексті розвитку гендерна рівність часто вимагає вбудованих заходів для компенсації історичних і соціальних недоліків жінок.

Гендерна державна політика – політика держави, яка націлена на забезпечення рівних прав та можливостей для чоловічого і жіночого представництва.

Гендерні стереотипи — це упереджені уявлення про природну поведінку та судження індивідів, засновані на їх приналежності до певної статі, без заглиблення в питання про те, що є вродженим, а що набутим через виховання.

Гендерна пріоритезація – стратегія, яка визнана на глобальному рівні для втілення політики гендерної рівності.

Гендерна культура – складається з системи знань, норм, цінностей та потреб, які за собою формують гендерні аспекти статі, відповідні для статусу жінок і чоловіків.

Поняття «Гендерний баланс» або «гендерний підхід» означає врахування інтересів чоловіків і жінок у економічній, політичній та інших сферах суспільства.

«Гендерна демократія» утворює систему рівноправних відносин у правах та можливостях чоловіків та жінок, яка законодавчо гарантована, та реалізовується правовими та політичними засобами. Завдяки гендерному паритету здійснюється симетричне розподілення чоловічого та жіночого представництва у освітніх, політичних, економічних та соціальних сферах.

Однак гендерна рівність – це не лише успіх жінок та покращення становища жінок, тому є частини, які чоловіки можуть зрозуміти. Наприклад, деякі люди можуть відчувати тиск з боку очікувань суспільства про те, що "чоловіки мають бути такими". Реалізація гендерної рівності полягає у ліквідації соціальної нерівності через статі (наприклад, жінки, чоловіки, стать тощо) і сексуальності (сексуальність, така як гендерне визнання та сексуальна орієнтація). Ось чому важливо думати не лише про деяких людей, а й про суспільство загалом.

Однак рівність можна розділити на формальну або декларативну рівність з точки зору правових та інституційних аспектів і матеріальну рівність з точки зору фактичної свідомості та практики. Крім того, рівність можна розділити на «рівну участь у процесі прийняття рішень» і «рівність, відображену в результатах рішення». Незалежно від того, як рівність

визначається і типізується, важливо те, що всі елементи цієї рівності повинні бути поєднані в гендерній рівності. Іншими словами, інституційна рівність і рівність по суті повинні розглядатися одночасно, а рівність процесу і рівність результатів повинні прагнути інтегровано, а не розділено.

Облік гендерної проблематики – це процес і метод включення гендерної перспективи в загальну політику. Це означає проведення розробки, організації та оцінки процесів та заходів прийняття політичних рішень таким чином, щоб початковий стан та наслідки для обох статей враховувалися у всіх сферах політики та на всіх рівнях прийняття рішень.

Існують три основні класифікації гендеру:

Перша теорія – теорія гендеру, як соціальної структури.

За основу концепції досліджується модель соціальних відносин між представниками чоловічої і жіночої статі.

Основні положення теорії гендеру, як соціальної структури відносять :

- Гендер формується через вплив засобів масової інформації, розподілення праці в родині та соціалізацію.

- Гендер створюється особами в їх свідомості, завдяки гендернів ідентифікації та суспільним нормам, які відображаються у візуальних чинниках.

Тому слід визначити, що за першою класифікацією – належність особи, з гендерної точки зору, залежить від його стосунків з оточуючими.

Другу теорію гендеру – запропонувала відома дослідниця Джоан Скотт вона використовувала категорію «гендер» при аналізі соціальних змін і охарактеризувала гендер, по-перше, як складовий елемент соціальних відносин, які базуються на сприйраних відмінностях між статями, і, по-друге, як первинний засіб означення відносин влади. Гендер як поняття визначається у вигляді системи зобов'язань, владного означення статі. У зв'язку з тим, що ідентичності статі формуються з точки зору соціалізації досить рано, то варто розцінювати цю систему зобов'язань однією з базових владних систем.

На думку Дж. Скотт, гендер включає чотири взаємодіючі елементи і жоден з них не діє без інших:

1. Культурно доступні символи, які задіюють численні репрезентації.
2. Нормативні концепції, які дають інтерпретації значень символів, намагаються обмежити і утримати їх метафоричні можливості.
3. Соціальні відносини та інститути, які їх формують.
4. Конструювання гендерної ідентичності.

Дж. Скотт стверджує, що гендер є первинним полем, у середині якого або за допомогою якого артикулюється влада. Створені як об'єктивний набір показників, концепції гендеру конструюють сприйняття та конкретну і символічну організацію соціального життя. Гендер є включеним у концепцію і конструкцію самої влади в такій мірі, в якій ці показники встановлюють розподіл влади [1, с. 422-424].

Третя теорія – теорія гендеру, як культури метафори. Виходячи з неї гендер досліджується відповідно до символічного і культурного аспектів існування суспільства.

Задля впровадження та забезпечення рівності у виборчих процесах, країни використовують різні механізми, для залучення та надання жінкам можливостей участі у виборчій системі. Найбільше використовуються законодавчі механізми, ухвалення законів на місцевих та міжнародних рівнях, збільшення гендерних квот, закріплення на законодавчому рівні права жінок, створення інституцій з питань гендерної рівності. Сприяти розширенню економічних та освітніх прав та можливостей, щоб жінки та чоловіки мали рівні можливості для участі та отримання вигідних економічних заходів та можливостей у галузі освіти. Також дати жінкам і чоловікам можливість мати рівний голос і вплив у формуванні нашої роботи та політики як організації та ініціювати конкретні програми та заходи як виконавці.

Важливим механізмом для забезпечення гендерної рівності є закріплення міжнародних документів з гендерної рівності

Основні міжнародні документи, які були закріплені в Україні :

- 1) Декларація прав людини ООН (1948 р.)
- 2) Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.);
- 3) Пекінська платформа дій (1995 р.);
- 4) Резолюція Ради безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека» (2000 р.);
- 5) Європейська хартія рівності жінок і чоловіків у житті місцевих громад (2006 р.);
- 6) Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція, 2011 р.);
- 7) Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.);
- 8) Цілі сталого розвитку (2015 – 2030 рр.);
- 9) Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки;

Також для дотримання принципу гендерної рівності та рівності у виборчих процесах, було створено велику кількість національних та міжнародних інституцій.

IFES (International Foundation for Electoral Systems) – Міжнародна фундація виборчих систем – це міжнародна некомерційна організація, заснована в 1987 році. Ця організація розташована в Арлінгтоні, штат Вірджинія, надає допомогу та підтримку виборам і виборчим учасникам у нових демократіях і країнах, що розвиваються. В тому числі вона співпрацює з Україною та допомагає забезпечувати рівні та чесні вибори, допомагає жінкам в їх шляху до політики.

IPU (Inter-Parliamentary Union) – Міжнародна організація, яка була засновава у 1889 році, та досліджує питання гендерної рівності у політиці, також бере участь у спостереженні за виборами у різних країнах світу.

Яскравим прикладом позитивних тенденцій використання цих механізмів – є поступове збільшення жіночого представництва на всіх рівнях влади в Україні. Головною метою впровадження нових механізмів повинен

бути взаємний розвиток, як жіночого представництва, так і чоловічого. Лише завдяки взаємній праці можливе вирішення проблеми гендерної рівності.

В Україні існує велика кількість громадських організацій, які займаються гендерними питаннями:

- Всеукраїнське об'єднання жінок-депутатів
- Амбасада жінок-підприємців
- Феміністична Майстерня
- Центр соціальних і трудових досліджень
- Центр «Розвиток демократії»
- Центр «Жіночі Перспективи»
- Сучасна жінка
- Studena

Перелік організацій не є вичерпний. Кожного року їх утворюється все більше.

1.2. Аналіз джерельної бази дослідження

Суть гендеру та гендерної рівності значною мірою прослідковується від античності. У багатьох роботах мислителів античності прослідковується питання гендеру. Одним із перших політичних теоретиків, які розглядали питання «гендеру» був Платон. Його вважали автором такого поняття, як «андрогін», це слово поєднує жіночі та чоловічі риси в одній особі. За його баченням стать виникла в результаті розриву андрогіна. Також Платон у своїх працях писав, що жінки були створені із душ самих грішних та нерозумних чоловіків. Він був досить суперечливим у своїх твердженнях, щодо жінок.

У філософії Аристотеля прослідковується питання «гендеру», він вважав, що головною рисою «від природи» була нездатність домінувати. Він порівнював відносини жінок та чоловіків, як відносини між рабом та господарем. За його поглядами жінки були незавершеними чоловічими істотами. Таким чином Аристотелем було створено ідеї ієрархії.

Погляд Аристотеля на ієрархію широко був представлений у Давній Греції, жінки були громадянами «другого сорту», для чоловіків вони були наче майно, вони не мали політичних прав.

Також питання гендерної рівності прослідковувалась у середньовіччі, саме тоді через розповсюдження християнства та поширенню мусульманських догм, була затверджена першість чоловічої статі над жіночою, була поширена вищість чоловіків над жінками. Ці погляди, щодо гендерних ролей поширювали єпископи.

Питання гендерної рівності, яскраво висвітлену праці Кристини Пізанської – «Книга про Град Жіночий», в цій роботі було описано ідеальне місто для жінок, які стомились від гніту, дискримінації та тотальної несправедливості по відношенню до них у суспільстві. Велика кількість людей її вважає першою «протофеміністкою»

З початком епохи Відродження з'явилися дослідники, які почали у своїх роботах досліджувати питання «гендеру» та «гендерної рівності»

У творах І. Канта прослідковується підвищення «чоловічого розуму» над жіночим: «Нестача абстрактного мислення розвиває в жінках смак, почуття прекрасного, чутливість, практичність, яка відіграє значну роль у сімейному житті та функціонуванні суспільства. Чоловік врівноважує жіночі недоліки, і таким чином створюється гармонійна пара, в якій чоловічі та жіночі початки відіграють взаємодоповнюючу роль. у прекрасної статі стільки ж розуму, скільки у чоловічої статі, з тією лише різницею, що це прекрасний розум, наш же, чоловічий, – це глибокий розум.»[2, с. 233.]

Англійський письменник та філософ Томас Мор вважав, що не існує різниці між чоловічими та жіночими професійними можливостями, як і владними. Також підтримував ідею рівності італійський письменник Томмазо Кампанела. У своїй книзі «Місто сонця» він прирівнював за правами чоловіків та жінок в освіті, але розділяв їх за сімейними ролями та розподілом праці.

Шопенгауер також підтримував ідею чоловічого панування та ролі

лідера у політичному та соціальному житті, де для жінок була лише одна роль – це роль відданої жінки та матері.

У праці Ф. Ніцше «Введення в психоаналіз» він зазначав, що « у жінці заховано так багато педантичного, поверхневого, школярського, дріб'язкового...» [З с. 384.]

Жан-Жак Руссо розділяв жінок та чоловіків рівними за правами, адже вони є особами одного виду, тому між ними він вбачав повну рівність у освітніх, політичних та сімейних правах.

Першим вченим, який у своїх дослідженнях підняв тему фемінітивів був – Франсув Марі Шарль Фур'є. Він розглядав назви професій за їх родом, всі престижні та високооплачувані професії були – чоловічого роду, тоді ж як зазвичай не пристижні та низькооплачувані були – жіночого. Це прослідковувалось у французькій мові, тому він пропонував запровадити гендерно нейтральний лексикон для назв різних професій та владних статусів.

Питання «гендерної рівності» також досліджувала Мері Уоллстонкрафт. У своєму есе «Захист прав жінок» вона висвітлювала проблему розбіжності серед соціальної ролі чоловіка та жінки. Проблему розбіжностей вона вбачала в вихованні, наративах та сукупності стереотипів, які зміцнились у суспільстві.

Фрідріх Шегель підтримував гендерну рівність між чоловіками та жінками. Він вважав людей рівних від народження. Але виховання та культура створила купу стереотипів, які руйнують цю рівність. Він стверджував, що потрібно спостерігати один за одним, щоб розвивати у собі риси, які приписувались особам протилежної статі.

Також у Європі після Французької революції XVIII, розпочались зміни щодо забезпечення прав жінок. У 1789 році Олімпія де Гуж створила ідею рівності у «Декларації прав жінки та громадянки». Її вислів «Якщо жінки мають право виходити на ешафот, то вони можуть виходити й на трибуну» став проривним та отримав відгук для багатьох жінок по всьому світу.

Яскравим прикладом боротьби за права жінок була праця «На захист прав жінок» у 1792 році. Марія Вольстонкрафт висвітлила проблему сексизму та дискримінації.

Ще одним науковцем, який підтримував надання жінкам прав, був – Джон Стюарт Мілль. У своїй праці «Про підпорядкування жінки» – він визначав не надання прав жінкам, як за одну з головних проблем на шляху до загальнолюдського удосконалення. У 1867 році він представив петицію у парламенті, щодо користі надання виборчих прав жінкам.

Жінки почали доводити, що вони можуть бути корисними в освітніх, політичних та суспільних сферах.

До 60-х років ХХ століття, слово «гендер» у Великій Британії означав «рід» або «стать». Також цей термін існував у слов'янській мові.

Сильний поштовх для дослідження теми гендерної рівності відбувся у 70-90-ті роки 20 століття. Цей час дав нові напрямки для досліджень. До найбільш яскравіших відноситься фемінізм, спочатку він мав політичну мету, але з часом він трансформувався в захист прав жінок.

У 1958 році поняття «гендер» ввів в науку психоаналітик Роберт Столлер, у праці «Стать і гендер: про розвиток мужності та жіночності» (1968р), «запозичивши» його з лінгвістики. Вчений використав цей термін після дослідів. Він переконався, що набагато легше поміняти біологічну стать, ніж сформувати іншу статеву ідентичність. Культурні й соціальні аспекти статевої ідентичності Роберт Столлер назвав словом «гендер».

Також питання «гендеру» розглядав відомий соціолог – Ентоні Гідденс. Він пропонував визначення гендеру, як щось що означає особливості кожної статі, певні притаманні риси, як для жінок так і для чоловіків.

К. До вважала, що термін «стать» потрібно використовувати суто для опису демографічного показника чоловіків та жінок, а термін «гендер» використовувати, як показник притаманної мускулінності для чоловіків, та фемінності для жінок. Ще одна американська психологиня Рода Унгер визначала стать, як біологічне явищею. А з терміном «гендер» у неї було

схоже бачення з К. До.

У словнику Шинкарука 2002 року, термін «гендер» визначається так – «Гендер – поняття, яке використовується для визначення соціокультурної форми існування статей: чоловік та жінка виступають не як природні визначення, а як соціокультурні феномени. Якщо стать визначається на основі тілесних, органічних та психофізіологічних ознак, то, на відміну від неї, гендер виводиться із соціальних, культурних та історичних особливостей людського буття»[4,с.751]

Ю. Волков та І. Мостова у своєму підручнику для університетів дають визначення гендеру : «гендер – сукупність уявлень про особистісні та поведінкові особливості чоловіки і жінки.Ці особливості, взяті окремо, визначають жіночність (фемінність) і мужність (маскулінність)» [5,с.244]

За останні десятиліття через активні дослідження в сферах «гендеру» та «гендерної рівності», з'явилась велика кількість ідей, щодо вирішення гендерних проблем у світі. Вирішення гендерних проблем у своїх працях висвітлюють – Дж.Скотт, С. Верба, Г. Алмонд, Ф. Барт, С. Окін, Дж. Рінг, І. Дойчман, р. Коннелл, К. Пейтмен, К.Міллет та інші.

З. Ейзенштейн та С. Окінс були першими дослідниками, які поклали початок гендерному підходу в сучасній політичній теорії.

Активних зусиль у розвитку гендерного підходу в сучасній політичній теорії доклали Д.Кім, Н.Най, С.Верба. У своїй праці «Участь і політична вірність», вони поставили під сумнів гендерну нейтральність політичної думки. До прикладу, дослідниця К. Пейтмен у праці «Контракт між статями» активно критикує модель сучасного суспільства, вона пропонує розглядати проблему жінок у політичній практиці демократії як протиріччя між формальною рівністю ліберальної демократії та політичною субординацією жінок. Це протиріччя не було вирішене наданням виборчого права жінкам, тому що основою даного протиріччя є соціальна субординація жінок, зокрема, підкореність дружин усередині патріархальної структури сім'ї. [6, с.218]

У книзі Симони де Бовуар «Друга стаття» досліджена роль жінки від створення світу. Вона відстоювала ідею того, що чоловіки і жінки рівні від народження. Також завдяки цій роботі пізніше з'явилося таке поняття, як – неофемінізм.

Людмила Смоляр займалась розглядом та дослідженням жіночої історії та жіночого руху в Україні. Вона зазначала, що «Українська жінка, на відміну від жінок Росії, в своєму історичному розвитку не знала впливу «Домострою» і не була перетворена на «тюремну затворницю».

Якщо звертатись до сучасної політичної науки, то питаннями жіночої проблематики ще займались Оксана Кісь, Тетяна Журженко, Марта Бугачевська-Хомяк.

О.Б. Ярош розглядала різні методологічні підходи до гендерного аналізу, серед яких вона виділяла структурно-функціональний, біхевіористичний, інституційний та теорію раціонального вибору.

Висновки до 1-го розділу

Питання гендерної рівності послідовувалось ще з давніх часів, роль жінки довгий час трансформувалась та отримувала нові значення у суспільстві.

Сьогодні існує велика кількість досліджень, щодо ролі жінок у суспільному або ж державному рівні. Проблеми гендерної рівності посідають важливе місце у науці. Більшість досліджень націлені на впровадження механізмів заради подолання проблеми гендерної нерівності у виборчій сфері.

Розуміння гендерної проблематики докорінно змінилося під час жіночих та інших рухів за емансипацію та зміни цінностей із 1970-х років. Гендерні дослідження сьогодні розуміють гендер як соціально-культурні відносини, які відносяться до фізичних та біологічних відносин та формують їх культурно по-різному.

Як зазначила Європейська комісія у Повідомленні про стратегію

гендерної рівності на 2020-2025 роки, досі жодна держава-член не досягла рівності між чоловіками та жінками: прогрес повільний, і гендерний розрив зберігається у сфері праці та з погляду заробітної плати, догляду та пенсій; на керівних посадах та участі у політичному та інституційному житті. У всьому світі досягнення гендерної рівності та розширення прав та можливостей усіх жінок є однією з 17 цілей сталого розвитку, які держави зобов'язалися досягти до 2030 року.

Але останні тенденції показують, що представництво жінок у виборчій системі плавно зростає. Ідея гендерної рівності існує і в українському законодавстві, вона закріплена завдяки підписаним Україною міжнародних документів.

Питання гендерної рівності в політиці, безумовно, не нове, і протягом багатьох років кілька країн намагалися створити механізми для забезпечення більшої присутності жінок у своїх парламентах та урядах.

Однак при вимірі гендерної рівності в політиці країни ми не можемо обмежуватись кількісним питанням. Зайняти багато місць недостатньо, хоча це, безумовно, крок уперед, а в деяких випадках і досягнення: є країни, де парламенти так мало враховуються, що гендерна рівність у їхньому складі мало впливає на національну політику; інші, у яких, незважаючи на те, що вони наблизилися до рівності на кількісному рівні, найважливіші позиції влади – глави держав та урядів або основні міністерства просування прав жінок були незначними або неефективними.

РОЗДІЛ 2

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСАХ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

2.1 Гендерні аспекти адміністрування виборів: світові практики.

У всьому світі жінки мають менше можливостей для участі в економічному житті, ніж чоловіки, менший доступ до базової та вищої освіти, більший ризик для здоров'я та безпеки та менше представництва у політичному житті.

Гарантія прав жінок та надання їм можливостей повністю розкрити свій потенціал має вирішальне значення не лише для досягнення гендерної рівності, а й для досягнення широкого спектру міжнародних цілей у галузі розвитку. Розширення прав та можливостей жінок сприяє здоров'ю та продуктивності своїх сімей, громад та країн, створюючи хвильовий ефект, який приносить користь усім.

Хоча половину населення світу складають жінки, вони набагато менше, ніж чоловіки, представлені в законодавчих зборах і в урядах. Ця нерівність є глобальною константою, хоча вона різна від одного регіону світу до іншого та від однієї країни до іншої.

У всьому світі жодна країна не досягла гендерної рівності. Скандинавські країни, такі як Ісландія, Норвегія, Фінляндія та Швеція, лідирують у світі у своєму прогресі у подоланні гендерного розриву. У цих країнах існує відносно справедливий розподіл наявних доходів, ресурсів та можливостей для чоловіків та жінок. Найбільші гендерні відмінності виявлені переважно на Близькому Сході, в Африці та Південній Азії [7].

У 2020 році в парламентах Європи та Америки було в середньому 30 % жінок, тоді як у парламентах Азії, Північної Африки, Близького Сходу та Океанії цей показник був нижче планки – 20 %. Африка на південь від Сахари була посередині та в межах середньосвітового показника, де 25 %

представництва жінок. Жоден регіон світу не перебував у зоні паритету від 40 % до 60 %.

Ця недостатня представленість з часом змінюється. Наприклад, у 2000 році жінки становили лише 13,5 % обраних жінок, тоді як у 2020 році було досягнуто показника 24,5 %. У всьому світі загальна тенденція зростає приблизно на 0,5 % на рік. Такими темпами, щоб досягти паритетної зони, нам доведеться чекати ще 50 років, а щоб досягти рівного представництва між жінками та чоловіками, нам доведеться чекати приблизно 70 років. Слід зазначити, що такий розвиток подій, як би боязко це не було, відбувається не природним шляхом, а завдяки запровадженню заходів стимулювання залучення жінок до політичного життя.

Ми також помічаємо, що деякі регіони змінюються швидше за інші з точки зору політичного представництва жінок. Саме в цьому відношенні, наприклад, Європа перевищила 30 % представництва жінок завдяки різноманітним текстам, що регулюють Європейський Союз, деякі з яких є обов'язковими для держав-членів ЄС. Близький Схід, зі свого боку, незважаючи на еволюцію з точки зору репрезентативності жінок залишається нижчим за середній світовий показник через соціально-культурні та соціально-економічні причини. Крім того, деякі країни регіону визнали право голосу за жінками зовсім недавно, як Саудівська Аравія в 2011 році.

Концепція гендерної рівності визнана на міжнародному рівні як основний елемент транспарентного та підзвітного управління, сталого розвитку та соціальної згуртованості. Цей принцип був закріплений у низці міжнародних конвенцій та декларацій, починаючи з Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 році. Пекінська декларація та Платформа дій, прийняті ООН у 1995 році, включали конкретну мету «Жінки при владі та прийняття рішень». На спеціальній сесії Генеральної Асамблеї у 2000 році, уряди підтвердили свою відданість цілям четвертої Всесвітньої конференції з становища жінок 1995 року в Пекіні. Також у 2000 році Рада Безпеки Організації Об'єднаних

Націй прийняла резолюцію про жінок, мир і безпеку, і в ході дебатів Генеральний секретар ООН Кофі Аннан заявив, що «світ нерозривно пов'язаний з рівністю між жінками та чоловіками... підтримка та заохочення миру та безпеки вимагає рівної участі у прийнятті рішень».

Мета Цілей розвитку тисячоліття ООН: Заохочення гендерної рівності та розширення прав та можливостей жінок, прийнята у 2010 році, зазначила, що «жінки повільно переходять до політичної влади, але в основному, коли стимулюються квотами та іншими спеціальними заходами». За словами Генерального секретаря Inter-Parliamentary Union, «хоча квоти залишаються спірними у деяких частинах світу, вони залишаються ключем до прогресу по фундаментальному компоненту демократії – гендерному паритету у політичному представництві. Не може бути жодних претензій на демократію без цього».[8]

У Платформі дій IV Всесвітньої конференції щодо стану жінок було рекомендовано:

- досягти рівного представництва жінок з чоловіками, з цією метою значно збільшити кількість жінок на всіх державноадміністративних посадах у разі потреби шляхом запровадження квоти;

- вжити в рамках виборчих систем заходи, які спонукають політичні партії до залучення жінок на виборні та призначені державні посади в тій самій пропорції та на тих самих умовах, що й чоловіків;

- взяти до уваги диференційний вплив виборчих систем на політичну поданість жінок у виборних органах та у разі потреби розглянути питання про коригування чи реформування цих систем;

- захищати та заохочувати рівні права жінок на участь у політичній діяльності та на свободу асоціації, включаючи членство у політичних партіях та профспілках;

- створити механізм контролю над виконанням прийнятих зобов'язань [9].

Певну роль у забезпеченні цього балансу можуть відігравати й органи

місцевого самоврядування, які контролюють дотримання партіями вимог щодо висування певної кількості жінок, визначеної законодавством, а також приймають рішення про відмову у реєстрації списків кандидатів, в яких не забезпечено належний рівень представництва жінок (такий підхід застосовується в Аргентині, Бельгії, Коста-Риці, Гаяні, Іраку, Мексиці, Монголії, Палестині, Парагваї та Польщі).

У 2013 році в Албанії було накладено штрафи на основні політичні партії – як партії більшості, так і опозиційні партії – за недотримання гендерних квот. Забезпечення збалансованого представництва жінок може здійснюватися і в рамках загальносуспільної кампанії, організованої органами місцевого самоврядування.

Наприклад, у 2004 році органами місцевого самоврядування Індонезії відправлено на повторний розгляд партіям висунуті ними списки кандидатів, рівень представництва жінок у яких не відповідав встановленій законодавством гендерній квоті (30 %), яка мала рекомендаційний (а не загальнообов'язковий) характер. До позитивних практик належить просування ідей рівності шляхом адвокатування змін до виборчого законодавства, що передбачають механізми збалансованого представництва статей у виборних органах, або ж шляхом включення аналогічних норм до власних актів та кодексів поведінки.

Стає все очевиднішим, що гендерні квоти є ключовим механізмом для подолання існуючого розриву в гендерному представництві на всіх рівнях політики, політичного керівництва та прийняття рішень. Загалом 133 країни у всіх регіонах світу мають конституційні, виборчі чи політичні партійні квоти, і немає універсального механізму. Середній рівень представленості жінок у парламентах або законодавчих органах у країнах, на які поширюються квоти, становить 27 %, хоча жінки у всій їхній різноманітності, як правило, становлять 50 % населення цієї країни.

Ефективне застосування гендерних квот у першу чергу забезпечується запровадженням відповідальності за їх недотримання та застосуванням

відповідних санкцій на практиці. Якщо квоти закріплено на законодавчому рівні, встановлення та своєчасне застосування пропорційних санкцій за їхнє недотримання значно підвищує вірогідність дотримання партіями відповідних положень закону. Зазвичай, санкції передбачаються законами про вибори, в той час як здійснюють контроль за дотриманням вимог закону.

У більшості країн, законодавством яких передбачено гендерні квоти, встановлено відповідальність за їх недотримання; мають право відмовити у реєстрації списку кандидатів чи частини кандидатів у списку у разі порушення вимог закону щодо квот. Водночас, у деяких країнах за недотримання квот передбачено санкції фінансового характеру.

У цьому органи місцевого самоврядування випадку наділено повноваженнями щодо виявлення порушень вимог щодо квот і застосування санкцій до порушників. Орієнтація діяльності органів місцевого самоврядування. органів місцевого самоврядування на здійснення контролю за дотриманням квот має надзвичайно важливе значення для виконання міжнародних зобов'язань і забезпечення верховенства права у відповідній сфері.

Якщо закріплені у виборчому законодавстві норми щодо гендерних квот є неоднозначними та можуть по-різному тлумачитися і застосовуватись політичними акторами, у ряді випадків важливу роль у забезпеченні дієвості норм законодавства відіграють рішення судів/трибуналів. На виборах 1998 року в Коста-Риці застосовувалася 40 % квота гендерного представництва, але органи адміністрування виборів не приймали рішення про відмову у реєстрації списків кандидатів, в яких не було дотримано квоту. У зв'язку з цим наступного року Верховним виборчим трибуналом було прийнято рішення, яким роз'яснювався порядок виконання відповідних вимог закону. Згідно з цим рішенням, до списків кандидатів мало включатись щонайменше по 40 % представників кожної статі, а за жінками мало бути закріплено 40 % місць у тих округах, в яких на минулих виборах партія отримала представництво.

У 2011 році у Мексиці Федеральний виборчий суд задовольнив подану групою жінок апеляцію, в якій оскаржувалося недотримання вимог щодо 40 % гендерної квоти для партійних списків партіями, які висували кандидатів за результатами праймеріз. Суд постановив, що дотримання вимог щодо гендерної квоти є обов'язковим для всіх партій, і що жінки-кандидати при їх висуванні кандидатами можуть бути замінені лише жінками. Зростає увага і до забезпечення гендерного балансу серед членів органів місцевого самоврядування та працівників органів, залучених до організації та проведення виборів на всіх рівнях.

Мексика за останні шість років збільшила кількість жінок у політиці: вперше в історії країни 50 відсотків місць у нижній палаті нині займають жінки, а жінки керують майже чвертю з 32 штатів, що становлять Мексику. Однак це збільшення ще не призвело до реального зміщення влади у бік жінок.

Станом на кінець 2013 року жінки очолювали органи місцевого самоврядування в Албанії, Грузії, Гватемалі, Лесото, Намібії, Сент-Люсії, Сьєрра-Леоне, ПАР, Тайвані та у Замбії. Жінки складають щонайменше третину членів органів місцевого самоврядування у ряді країн, в тому числі – у Вірменії, Гані, Гуамі, Ліберії та Коста-Риці, а також в більшості країн, у яких органи місцевого самоврядування очолюють жінки.

Не менш важливим завданням є забезпечення представництва жінок на всіх організаційних рівнях секретаріату органів місцевого самоврядування і серед тимчасових працівників, залучених до підготовки та проведення виборів, – як тих, що обіймають керівні посади на виборчих дільницях, так і працівників органів, які організують голосування на дільницях.

Згідно з роз'ясненнями парламенту Непалу, половина працівників, залучених до організації виборів і які безпосередньо взаємодіють із виборцями, мають представляти жіночу стать, в той час як на кожній виборчій дільниці має бути принаймні одна працівниця, відповідальна за маркування пальців виборців-жінок, і ще одна працівниця, яка має

контролювати чергу жінок-виборців. У Гвінеї в процесі відбору кандидатур до складу органів місцевого самоврядування має враховуватись стать претендентів.

У Боснії та Герцеговині положення законодавства щодо порядку формування муніципальних і дільничних виборчих комісій передбачають необхідність докладання зусиль для забезпечення 40-відсоткового представництва кожної статі серед членів комісій.

На Кубі організація політичної системи така, що присутність більшої кількості жінок у парламенті (близько 53 %) практично не впливає на політичне життя країни. Куба керується комуністичним режимом: місцем, де ухвалюються важливі рішення, є не парламент, який збирається лише двічі на рік протягом кількох днів, а партія; і в партії жінки становлять лише 7 відсотків від загальної кількості.

Руанда, країна у світі з найбільшою кількістю жінок у парламенті, але її не можна вважати найпрогресивнішою з погляду гендерної рівності в політиці. Велика кількість жінок є результатом одностороннього рішення президента Руанди Поля Кагаме у 2003 році, в якому не менше 30 % місць у парламенті виділило жінкам за одну ніч. Однак рішення, прийняте з пропагандистською метою, не супроводжувалося реальним бажанням покласти політичну владу на жінок і не призводить до реальних культурних змін щодо гендерної рівності.

Слід також враховувати, що Руанда не є демократією: Кагаме керує авторитарно, а парламент відіграє вкрай обмежену роль.

Зобов'язання щодо збільшення кількості жінок серед керівництва органів місцевого самоврядування і досягнення гендерного балансу на всіх рівнях системи адміністрування виборів повинні виконуватися добросовісно і не допускати заміщення жінками насамперед посад нижчого рівня в системі адміністрування виборів.

На парламентських виборах 2012 року в Грузії жінки склали дві третини членів дільничних виборчих комісій і близько половини членів

окружних виборчих комісій, у той час як членом ЦВК була лише одна жінка. Забезпечення гендерного балансу у складі органів місцевого самоврядування і в його діяльності, незалежно від виборчого законодавства або урядової політики, сприятиме формуванню довіри до нього та дозволятиме у повній мірі використовувати наявні в роботі його членів, професійного та допоміжного персоналу, консультантів, радників, постійних і тимчасових працівників.

Запровадження внутрішньої гендерної політики, проведення гендерного аудиту, актуалізація гендерної проблематики, а також призначення особи, відповідальної за здійснення контролю за дотриманням гендерних правил – це ті способи, за допомогою яких органи місцевого самоврядування можуть забезпечити повноцінну участь жінок у всіх аспектах виборів.

У своїй діяльності органи місцевого самоврядування повинні демонструвати позитивний приклад у питаннях гендерного балансу. Формування в органах місцевого самоврядування професійного робочого середовища з нульовим рівнем терпимості до дискримінації за ознакою статі та до домагань за статевою ознакою до працівників органах місцевого самоврядування – як постійних, так і тимчасових – є надзвичайно важливим для досягнення справжньої гендерної рівності в органах місцевого самоврядування. Випадки домагань та експлуатації працівників за ознакою статевої приналежності вищим керівництвом часто не озвучуються та не документуються, що перешкоджає їхньому розслідуванню та викоріненню відповідної практики. Тому органам місцевого самоврядування варто намагатися переглядати та реформувати власні внутрішні процедури контролю, забезпечувати відсутність дискримінації, впроваджувати політику, спрямовану на запобігання домаганням, а також заохочувати інформування та ретельне розслідування подібних випадків із застосуванням пропорційних санкцій до порушників.

Кадрове забезпечення органів, які організовують голосування, умови

реєстрації виборців та визначення місць для голосування можуть суттєво впливати на рівень бажання жінок брати участь у голосуванні. У деяких країнах жінки фактично позбавлені права голосу, оскільки за них голосує батько або чоловік.

У державах, в яких така практика є поширеною, органи місцевого самоврядування працювали над тим, щоб забезпечити жінкам можливість таємного голосування. У Колишній Югославській Республіці Македонії (КЮРМ / FYROM) органи місцевого самоврядування обирали стратегію запобігання таким практикам та затвердив жорстку директиву для всіх працівників органів адміністрування виборів.

Згідно з роз'ясненнями парламенту Непалу, половина працівників, залучених до організації виборів і які безпосередньо взаємодіють із виборцями, мають представляти жіночу статю, в той час як на кожній виборчій ділянці має бути принаймні одна працівниця, відповідальна за маркування пальців виборців-жінок, і ще одна працівниця, яка має контролювати чергу жінок-виборців. У претендентів. У Боснії та Герцеговині положення законодавства щодо порядку формування муніципальних і ділянкових виборчих комісій передбачають необхідність докладання зусиль для забезпечення 40-відсоткового представництва кожної статі серед членів комісій.

На виборчих ділянках в Афганістані, Камеруні, Непалі, Танзанії та Уганді вагітним жінкам та матерям з маленькими дітьми, зазвичай, дозволяють голосувати без черги, тоді як в Узбекистані на всіх виборчих ділянках для матерів виділено спеціальну кімнату. У країнах, в яких жінки приховують своє обличчя і в яких існує потреба у фотографуванні особи, до роботи на ділянках та під час реєстрації виборців мають залучатись саме жінки. У таких країнах жінки та чоловіки голосують окремо, на різних виборчих ділянках (наприклад, в Афганістані, Лівані, Пакистані і Палестині).

Окремі місця для голосування чоловіків і жінок також відводяться у

країнах Південної Америки. Важливим кроком є включення гендерних питань у зміст програм підготовки, навчання та інформування виборців. Якщо на всіх зображеннях, пов'язаних із проведенням виборів, фігурують лише чоловіки (наприклад, в якості працівників органів, які організують голосування, працівників органів правопорядку, кандидатів і виборців), у жінок може скластись думка про те, що їхня участь у виборах небажана.

Ретельне обмірковування формату зображень, що ілюструють виборчий процес, сприяє участі жінок у політичному житті, а також дозволяє органам місцевого самоврядування ефективніше комунікувати з виборцями та реагувати на потреби громадян загалом.

Інформаційно-просвітницькі плакати, на яких в якості виборців та працівників органів, що забезпечують проведення голосування, зображено жінок, використовувалися в Гані, Кенії та Косово. Якщо жінки складають менше половини виборців або якщо відомо, що вони навряд чи братимуть участь у голосуванні, досить ефективною може бути цільова просвіта виборців.

Багато органів місцевого самоврядування допомагають в цій роботі відповідним ГО. Такі організації також мають більше шансів заохотити жінок висувати свої кандидатури на виборах. Під час виборів 2010 року в Танзанії поширювалася брошура, що закликала жінок балотуватися і голосувати на виборах, нагадувала про їхнє право віддати свій голос за кандидата, керуючись лише власним особистим вибором.

Міжпарламентським союзом було досліджено групи країн, які відрізняються за рівнем представництва чоловіків і жінок у вищих представницьких органах влади:

Країни у яких політичне представництво жінок-парламентарів на рівні 30-45 % не більше 10.

Країни з представництвом у 15-30 % жінок-парламентарів близько 40.

Країни з високою гендерною дискримінацією, де присутність жінок 10-15 % – близько 50 країн.

Країни з жорсткою домінацією чоловічого представництва, в яком присутність жінок сягає до 10 %, також близько 50.

Країни з тотальною дискримінацією, в якій жінок-парламентарів до 5 %, близько 30 країн.

Та країн в якій відсутнє жіноче представництво у парламенті близько 10 [10,с.272]

Варто зазначити, що гендерна рівність є невід'ємною складовою демократії. Для її забезпечення часто застосовують спеціальні механізми, спрямовані на підвищення участі у політиці та виборчому процесі представників певної статі (насамперед жінок). Однак для ефективності згаданих механізмів їх необхідно застосовувати комплексно, враховуючи при цьому національну специфіку конкретної країни. Крім того, важливими є не лише формальні вимоги до забезпечення електоральної гендерної рівності, але й належне дотримання наявних вимог на практиці. Також вкрай важливу роль у забезпеченні гендерної рівності у політиці та у виборчому процесі відіграє подолання наявних стереотипів про роль та місце жінок у суспільстві. Тому формування високого рівня політичної свідомості та культури громадян суттєво посилюватиме гендерну рівність у суспільстві.

Вперше в історії висунуті вимоги, щодо забезпечення рівних прав для громадян, були зроблені у США. Під час війни за незалежність (1775-1783).

Вперше у світі право голосу було надано в 1893 році у Новій Зеландії. Наступними після цюї події, також було надано право голосу жінкам у Австралії у 1902 році. Першими в Європі право голосу жінкам було надано в Фінляндії – 1906 рік. Наступними надали ці права Норвегія та Данія у 1915 році.

За пів року до більшовистської революції,феміністичний рух зміг домогтися надання жінкам виборчих прав у Російській імперії (1917 рік). Близько 40 тисяч жінок вийшли на маніфест у Петрограді.

У цьому ж році отримали виборче право жінки у Естонії, Вірменії та Канаді.

Велика кількість країн одна за одною почали змінювати своє законодавство протягом наступних років та надавати право голосу жінкам, якого у них раніше взагалі не було.

Список країн та роки, коли жінкам було вперше надано виборчі права:

- 1918 рік – Австрія, Польща, Киргистан, Грузія, Литва, Німеччина, Велика Британія, Венгрія, Ірландія, Азербайджан
- 1919 рік-Україна, Білорусь, Люксембург, Бельгія, Кенія, Зімбабве, Нідерланди
- 1920 рік – США, Лівія, Албанія, Чехословаччина
- 1921 рік – Швеція
- 1922 рік – М'янма
- 1924 рік – Казахстан, Таджикистан, Монголія
- 1925 рік – Тринідад і Тобаго
- 1927 рік – Туркменістан
- 1929 рік – Еквадор і Молдова
- 1930 рік – Південна Африка
- 1931 рік – Іспанія, Португалія і Шрі-Ланка
- 1932 рік – Бразилія, Мальдіви, Тайланд, Уругвай
- 1934 рік – Турція, Куба
- 1937 рік – Філіпіни
- 1938 рік – Болівія і Узбекистан
- 1939 рік – Сальвадор
- 1941 рік – Панама і Індонезія
- 1942 рік -Доманіканська Республіка
- 1944 рік -Франція, Болгарія, Ямайка і Бермудські острови
- 1945 рік -Італія, Японія, Сенегал, Того
- 1946 рік-Ліберія, Венесуела, Румунія, Гватемала, Північна Корея, Камерун, В'єтнам, Джибуті.
- 1947 рік - Аргентина, Мексика, Пакистан, Китай, Мальта, Тувалу
- 1948 рік - Ізраїль, Південна Корея, Нігер, Сурінам

- 1949 рік -Сирія, Коста-Ріка, Чилі
- 1950 рік -Індія, Барбадос, Гаїті
- 1951 рік -Непал, Сьєрра-Леоне, Сент-Вінсент і Гренадіни,Сенет-Кітс і Невіс, Гренада, Домінікана, Антигуа, Сант-Лючія, Англія, Британські Віргінські острови, Монтсеррат
- 1952 рік -Греція, Ліван, Кот-д'Івуар
- 1953 рік -Гана,Бутан
- 1954 рік -Колумбія,Гана,Беліз
- 1955 рік -Гондурас,Перу,Нікагуа,Ефіопія,Камбоджа,Ерїтрея
- 1956 рік -Єгипет,Туніс,Сомалі,Малі,Габон,Коморські острови,Бенін
- 1957 рік -Малазія,Сінгапур
- 1958 рік -Ірак,Лаос,Гвінея,Ніггерія,Парагвай,Буркіна-Фасо,Чад
- 1959 рік -Танзанія,Мадагаскар
- 1960 рік -Гамбія,Сан-Марино,Кіпр,Тонга
- 1961 рік -Багамські острови,Мауританія,Руанда,Малаві,Бурунді
- 1962 рік -Алжир,Монако,Замбія,Уганда
- 1963 рік -Іран,Морокко,Фіджі,Афганістан,Еквадор,Конго,Гвінея
- 1964 рік -Пупуа-Нова Гвінея і Судан
- 1965 рік -Лесото,Ботсвана
- 1967 рік -Кірібаті,Демократична республіка Конго,Сейшели,Ємен
- 1968 рік -Есватіні,Науру
- 1970 рік – Андора
- 1971 рік – Швейцарія і Бангладеш
- 1974 рік – Йорданія і Соломонові острови
- 1975 рік – Кабо-Верде, Ангола,Сан-Томе і Прінсіпі ,Вануату,Мазамбік
- 1976 рік – Східний Тімор
- 1977 рік – Гвінея-Бісау
- 1979 рік – Палау,Федеративні штати Мікронезії,Маршалові острови
- 1984 рік – Ліхтенштейн
- 1985 рік – Кувейт

- 1986 рік -Центральна Африканська Республіка
- 1989 рік -Намібія
- 1990 рік -Самоа
- 1997 рік – Оман,Катар
- 2002 рік – Бахрейн
- 2005 рік – Кувейт
- 2006 рік – Об'єднані Арабські Емірати
- 2011 рік – Саудівська Аравія

Питання гендерної рівності у суспільстві, можливостей та прав жінок на участь у політичних процесах підіймається у багатьох країнах по всьому світу.

Гендерна рівність – одна з головних цілей розвитку, сформульованих у декларації тисячоліття. Цілі розвитку тисячоліття, прийняті світовим співтовариством у 2000 році, проголошують забезпечення гендерної рівності одним із пріоритетів міжнародного розвитку та індикатором соціально-економічного розвитку країни [11, с. 5].

Гендерний підхід повинен проваджуватися шляхом дотримання державними органами управління певних умов діяльності: 1) підтримання природної ролі жінки у сталому розвитку; 2) усвідомлення того, що державна політика суттєво впливає на розвиток обох статей; 3) гарантування умов, за яких позиції жінок та чоловіків будуть враховані однаковою мірою; 4) забезпечення однакового доступу представникам обох статей до проходження державної служби; 5) рівної участі чоловіків і жінок в справедливому розподілі ресурсів; 6) гарантування жінці прав особисто набувати професійного досвіду та соціальної впевненості нарівні з чоловіками; 7) використання в документах та політичних заявах гендерно толерантної та недискримінаційної мови [12, с.178-179].

Вибірчі системи відіграють важливу роль для представництва жінок у політиці. Стверджується, що пропорційні системи призводять до більшого представництва жінок, ніж мажоритарні системи. Це було визнано

найважливішим фактором, що пояснює міжнаціональні відмінності в представництві жінок. Тому слід розглянути, яким чином виборчі системи впливають на гендерне представництво у всьому світі.

Мажоритарні вибори – це система, за якої один кандидат повинен набрати кількість голосів, яка перевищує кількість голосів інших кандидатів. Існує різниця між системами, в яких кандидати повинні набрати абсолютну більшість (понад 50 відсотків голосів), щоб бути обраними, і системою, в якій кандидати повинні набрати відносну більшість (більше голосів, ніж будь-який інший кандидат). Остання згадана більш поширена система, яка називається мажоритарною виборчою системою. Система з абсолютною більшістю має дві підкатегорії: систему в два тури та систему альтернативного голосування. [13. с .133-134]

Мажоритарні вибори — це виборча система, за якої країна поділена на стільки округів, скільки місць у парламенті. Від кожного виборчого округу є тільки один обраний кандидат, той, хто набере найбільшу кількість голосів від цього округу. Немає вимог щодо мінімальної кількості голосів, достатньо, щоб кандидат отримав більше голосів, ніж будь-який інший кандидат у цьому конкретному виборчому окрузі. Це також називається одноосібним виборчим округом. У деяких країнах одномандатний виборчий округ поєднується з багатомандатним. [14, с. 134]

У двотуровій системі з кожного виборчого округу знову обирається лише один кандидат, а виборчих округів стільки, скільки мандатів у парламенті. Однак ця система вимагає, щоб кандидат-переможець набрав більше половини голосів, тобто абсолютну більшість голосів. Якщо жоден з кандидатів не отримує абсолютної більшості голосів, організовується другий тур з двома кандидатами, які набрали більшість голосів у першому турі. Кандидат-переможець буде обраний, набравши понад 50 відсотків голосів. Двокругова система зустрічається менше в демократичних країнах і більше в недемократичних державах. Серед демократичних країн ця система існує у Франції та Кірібаті [15, с. 134-135]

Альтернативна система голосування дозволяє виборцям не тільки голосувати за одного кандидата чи одну партію, але замість цього вони можуть ранжувати всіх кандидатів, які балотуються. Якщо один кандидат займає перше місце в більш ніж 50 відсотках бюлетенів, він або вона буде обраним. Якщо жоден з кандидатів не набрав 50 відсотків голосів, вибуває кандидат, який набрав менше голосів. Голоси цього кандидата будуть перерозподілені на інших кандидатів, тому тут будуть враховуватися голоси другого преференції. Процес повторюється до тих пір, поки один із кандидатів не набере більше 50 відсотків голосів. Ця система є рідкісною, і її можна знайти лише в Австралії, Фіджі, Папуа-Нья Гвінеї та Науру [16, с.135]

Пропорційна виборча система заснована на принципі розподілу місць у парламенті пропорційно голосам, отриманим партією або кандидатами. У цій категорії розрізняють преференційне голосування та пропорційну спискову систему. Перша згадана категорія охоплює лише кілька країн, тоді як остання охоплює велику кількість демократичних країн, переважно в Європі та Латинській Америці [17]

Пропорційна виборча система заснована на принципі розподілу місць у парламенті пропорційно голосам, отриманим партією або кандидатами. У цій категорії розрізняють преференційне голосування та пропорційну спискову систему. Перша згадана категорія охоплює лише кілька країн, тоді як остання охоплює велику кількість демократичних країн, переважно в Європі та Латинській Америці [18, с. 135]

Єдиний переданий голос — це різновид системи преференційного голосування, коли виборцям дозволяється вільно ранжувати кандидатів і розподіляти свої голоси між кандидатами від різних партій. Ця система використовується лише в Ірландії та на Мальті. У пропорційно-спискових системах партії сформувавши список кандидатів, за яких можуть проголосувати виборці. У кожному виборчому окрузі списки отримують мандат відповідно до кількості голосів, які вони мають. Головний принцип полягає в тому, що мандат має відображати підтримку виборців партії [19,

с. 37-138]

Змішану виборчу систему можна розділити на три підкатегорії: паралельну, змішану пропорційну систему та єдиний голос, який не підлягає передачі. У паралельній системі частина членів парламенту обирається за мажоритарною системою, а частина – за пропорційною. Зазвичай виборці мають два голоси, причому одним з них вони обирають одного представника від одномандатного округу, а іншим голосують за партійний список. У цьому варіанті два окремих вибори. Серед демократичних країн паралельна система існує в Андоррі, Болгарії, Японії, Литві, Монако, Панамі, Південній Кореї та Тайвані. [20, с. 137]

У змішаних пропорційних системах членів партії, які не виграють через мажоритарних виборів, отримують компенсацію в остаточному розподілі мандатів [21,с. 138]. У системі єдиного голосу без права передачі багатомандатний виборчий округ використовується одночасно, оскільки виборець подає лише один голос за одного кандидата. Перерозподілу голосів у цьому випадку немає. Однак ця система зустрічається рідко

Також існують різні значення політичного представництва, і його можна розділити на чотири різні концепції. Перший — це символічне представлення, яке формує ідею чи сутність. Це означає те, як представників сприймають і оцінюють ті, кого вони представляють. Другий — це описове представлення, яке вказує на схожість і відмінності між представниками та представленим. Третім є субстантивне представництво, яке стосується діяльності представництва, точніше, відповіді представників на репрезентованого. Нарешті, існує офіційне представництво, яке враховує інституційні правила та процедури, за якими призначаються представники. [22, с. 138]

Змішана виборча система продемонструвала більший позитивний вплив, ніж мажоритарна система, що також свідчить про те, що змішана система є більш сприятливою для представництва жінок, і це може бути пов'язано з тим, що змішана система зазвичай є гібридом як пропорційної,

так і мажоритарної системи.[23, с. 6-7]

Демократичні країни можуть надавати перевагу жінкам у політиці, оскільки вільні та чесні вибори, а також відкрита конкуренція можуть призвести до зменшення бар'єрів. У країні, де існують громадянські свободи, жінки можуть виражати гендерну асиметрію та організувати групи для більшого представництва жінок.

2.2 Європейські практики гендерної рівності у виборчому процесі.

У Європі, як і в більшій частині решти світу, жінки, як і раніше, недопредставлені в політичних зборах, хоча було зроблено багато ініціатив щодо розширення присутності жінок у політиці.

На політичні інститути значною мірою впливають такі фактори, як унікальна історія, традиції та культура кожної країни, тому існують обмеження у визначенні того, яка система є хорошим прикладом. Проте порівняння та вивчення методів обрання кандидатів на державні посади в розвинутих демократіях може мати сенс, оскільки воно може розширити сферу дискусій щодо впровадження реформ, які проводять в Україні політичні партії. Політичні партії в кожній країні розробили різні форми відбору кандидатів на державні посади.

1979 року на перших прямих виборах до Європейського парламенту частка жінок у Палаті становила лише 16,6 %. Значно збільшилося з виборами 2019 року (41 %), сьогодні він трохи знизився (38,9 %), але все ще залишається вищим за середній світовий показник національних парламентів (30,5 %).

Тим не менш, між державами-членами все ще існують серйозні відмінності: з одного боку, припадає близько 50 % від кількості національних делегацій, таких як Фінляндія або Швеція; з іншого боку, в таких країнах, як Кіпр (0 %), Румунія (18,2 %), Словаччина (21,4 %) та Греція (23,8 %), жінки не представляють навіть чверть євродепутації.

На рівні національних держав загалом усе більше чоловіків

залишаються на керівних посадах, при цьому відсоток жінок коливається від 54,5 % у Фінляндії до 7,7 % на Мальті. Ситуація на регіональному та місцевому рівнях показує аналогічні дані: у середньому 32,1 % жінок у регіональних асамблеях у ЄС. Проте прогрес залишається дуже повільним: з 2005 року частка жінок покращилася в середньому лише на 0,3 % на рік.

Країни Європейського союзу є прикладом для всього світу в плані подолання проблеми гендерної рівності на законодавчому рівні. За час існування ЄС вони ввели велику кількість підходів, механізмів, політик, стратегій по вирішенню проблем гендерної політики.

Одна з головних цілей ЄС є досягнення гендерної рівності.

У Федеративній Республіці Німеччина, Європі та в усьому світі соціально-політичні умови та юридична рівність жінок і чоловіків покращилися завдяки впливу жіночих рухів, а також феміністичної теорії та практики.

З 1980-х років «націоналізація» політики щодо жінок породила велику кількість законів, постанов і підзаконних актів, резолюцій ООН, а також наднаціональних (ЄС) і національних політик у більшості всіх тих країн, які прагнуть встановити гендерну рівність.

Ці політичні та соціальні потрясіння, а також економічні та культурні перевороти, спричинені процесами глобалізації, спричинили численні способи життя та роботи всюди.

Як наслідок, жінки завоювали позиції в усьому світі на економічному та політичному рівнях. Вони зробили гігантський стрибок вперед на ринках праці: 40 % усіх зайнятих у світі сьогодні становлять жінки, а 30 років тому ця цифра становила лише половину. Значних успіхів у забезпеченні рівності також було досягнуто в галузі освіти. Ініціативи громадянського суспільства та держави, які підтримують більшу рівність жінок, також призвели до значного покращення правової ситуації.

Навіть попри великий прорив у сфері забезпечення гендерних та виборчих прав жінок у Європі, вона досі залишається далекою, до

розв'язання проблеми гендерної рівності.

Розглянемо гендерну рівність на прикладі основних інституцій Європейського Союзу:

Європейський Суд Справедливості (ЄСС) – був заснований у 1952 році та є найвищою ланкою судової системи Європейського союзу. Штаб-квартира знаходиться у Люксембургу. Суд складається з 27 суддів, кожна країна окремо обирає свого представника до ЄСС. Станом на скликання 2020 року, до складу було залучено лише 5 жінок.

Європейська Комісія (ЄК) – заснована у 1958 році, вищий орган виконавчої влади ЄС. Вперше за всю історію Європейського Союзу у 2019 році призначили на керівну посаду жінку, а саме Урсулу фор дер Ляен. Також Урсула фор дер Ляен призначила 11 комасарів – жінок, та 15 чоловіків комісарів. Вона просуває ідею гендерної рівності на усіх рівнях інституцій у Європейському Союзі.

Європейський Центральний Банк (ЄЦБ) – заснований у 1998 році та знаходиться у Франкфурті-на-Майні. ЄЦБ – це незалежний банк, який не підпорядковується жодному з урядів ЄС. Головна ціль Європейського Центрального Банку в зміцненні Євро, також вони можуть випускати банкноти та монети. Нині керівницею призначена Крістін Лагард, вона також, як і Урсула фор дер Ляен була першою жінкою в історії на цій посаді.

Європейський Парламент (ЄП) – засновано у 1957 році, законодавчий орган ЄС, який обирається прямим голосуванням громадянами Європейського Союзу. За результатами чергових виборів 2019 року, жіноче представництво досягло 40 % – це був найбільший показник за всю історію існування ЄП.

Також для впровадження та поширення гендерної політики на території ЄС, було створено Європейський інститут із гендерної рівності (ЄІГР) у 2006 році. Це автономний орган ЄС, який бориться з дискримінацією, займається просвітою в сфері гендерної рівності та займається виміром прогресу в досягненні гендерної рівності в ЄС. Також ЄІГР займається формуванням

Індексу Гендерної Рівності. Завдяки цьому механізму визначають наскільки дієво запроваджується гендерна політика у країнах Європейського союзу. Аналіз проводиться завдяки дослідям у 5 сферах, таких як – влада, освіта, праця, фінанси, охорона здоров'я.

Слід розглянути, що впровадила ЄС задля збалансованої участі жінок і чоловіків у країнах Європейського союзу:

Таблиця 2.1

Розподіл місць в парламентах країн Європейського союзу за гендерною ознакою

Країна	% чоловічого представництва в парламенті	% жіночого представництва в парламенті
Австрія	60.2 %	39.8 %
Бельгія	56.7 %	43.3 %
Болгарія	72.9 %	27.1 %
Угорщина	87.4 %	12.6 %
Німеччина	68.6 %	31.4 %
Греція	78.8 %	21.7 %
Данія	60.3 %	39.7 %
Кіпр	77.8 %	22.2 %
Ірландія	72.7 %	27.3 %
Іспанія	57.8 %	42.2 %
Італія	64.4 %	35.6 %
Латвія	71 %	29 %
Литва	73.8 %	26.2 %
Люксембург	68.3 %	31.7 %

Країна	% чоловічого представництва в парламенті	% жіночого представництва в парламенті
Мальта	86.6 %	13.4 %
Нідерланди	67.1 %	32.9 %
Польща	72.3 %	27.7 %
Португалія	60.5 %	39.5 %
Румунія	80 %	20 %
Словаччина	77.3 %	22.7 %
Словенія	78.6 %	21.4 %
Фінляндія	54 %	46 %
Франція	61.4 %	38.6 %
Чехія	79.6 %	20.4 %
Швеція	50.4 %	49.6 %
Хорватія	69.9 %	31.1 %
Естонія	70.3 %	29.7 %

Розподіл місць в парламентах країн Європейського союзу нерівномірний. Майже пропорційні показники досягнуті лише в країнах з високим індексом гендерної рівності. Але попри це у великій кількості країн не досяжна загально прийнята гендерна квота у 40 %, яка мінімально необхідна для ЄС.

Статистика про розподіл депутатських мандатів за Європейським Інститутом Гендерної Рівності (ЄІГР) – 2019 рік.

Виходячи з неї можна вважати, що значна кількість країн ЄС нерівномірно розподіляють представництво чоловіків і жінок в парламенті. Навіть попри налічування законодавчих гендерних квот на національному

рівні для нижніх та верхніх палат, всеодно незбалансованість присутня.

Європа має на меті підвищення зайнятості жінок як двигуна розвитку, але в той же час підкреслює, що заходи в галузі зайнятості пов'язані та кваліфіковані для взаємодії з заходами для сім'ї, для соціальних послуг, для поєднання життя та робочого часу, для «позитивної» гнучкості для більш широкої присутності жінок на рівні прийняття рішень.

Діяльність Ради Європи, прийняті директиви, які пов'язані з рівними можливостями чоловіків і жінок, документи, прийняті Європарламентом, а також партійна політика говорять про те, що інституційна та законодавча база у сфері гендерного забезпечення в ЕС працює. Ефективним механізмом, що забезпечує досягнення гендерного рівноваги в сучасній європейській політиці, вважають квоти для жінок, закріплені або в національному законодавстві, або в партійних документах, а також відповідну освітню та соціальну політику, що дозволяє мінімізувати тиск гендерних стереотипів і розширити практику політичної участі жінок на всіх рівнях влади. За підсумками минулих у 2019 р. виборів в Європарламент вдалося помітно покращити показники гендерної рівності у провідних політичних інститутах ЄС.

ЄС залишається лідером у гендерній рівності серед всього світу, завдяки якісному впровадженню гендерних квот. Там, де було введено позитивні заходи у вигляді квот, було досягнуто чудових результатів з точки зору збільшення кількості жінок, які успішно балотувалися на виборах (і працюють на вищих рівнях управління). Проте використання квот залишається спірним щодо таких питань:

- Чи є такі методи справедливими?
- Чи має квоту лише функцію алібі?
- Виникнення ієрархії між депутатами, які були обрані на основі їх "переваг" та повинні були подолати всі етапи виборчого процесу, і тими жінками-депутатами, які були обрані на зарезервоване місце
- Чи достатньо квоти для покращення представленості жінок чи

необхідні інші конкретні заходи для її зміцнення?

Противники гендерних квот стверджують, що вона є дискримінаційною і глибоко недемократичною. Багато країн (включаючи Італію, Сполучене Королівство та Францію) відкинули використання квот на національному рівні на тій підставі, що це докорінно суперечить правилу гендерної рівності, встановленому в їхній конституції чи національному законодавстві. Квоти, спрямовані на збільшення кількості жінок у політичному житті, критикуються за дискримінацію стосовно інших недопредставлених груп у суспільстві: якщо жінки представлені квотами, чому інші групи не мають бути представлені відповідним чином? Так, система квот полегшила доступ для жінок не лише у партіях, які застосовують квоту, а й в інших сторонах. Як тільки квота буде встановлена, вона не буде поставлена під сумнів, але введення точних квот може викликати турбулентність: викидання усталених політиків на користь менш досвідчених жінок може здатися несправедливим.

Також критикують, що квота виконує функцію алібі, стверджується, що не необхідність забезпечення того, щоб певна кількість жінок була представлена в парламенті, а радше особиста компетентність та політична відданість мають бути основою для відбору. У Великій Британії жінки займали 28 % державних посад, що досягається без використання квоти. Британський уряд заявив, що використання квоти підірве зусилля жінок із заробляння грошей за допомогою своїх можливостей. Існує також ризик того, що квота призведе до ієрархії між самими депутатами Європарламенту, причому ті, хто був обраний без допомоги квоти (і завершив усі етапи виборчого процесу), у певному сенсі перевершують тих, хто отримав вигоду з квоти. Це зміцнює і так несприятливе становище жінок у житті.

Мета більшості систем квот полягає у збільшенні представленості жінок, тому що йдеться про обхід бар'єрів, оголошених чи ні, які призводять до недопредставлення жінок. Деякі системи квот формулюються без дискримінації за ознакою статі і встановлюють максимальну квоту для

чоловіків і жінок. Цей гендерний нейтралітет може змусити замовкнути опозицію певних кіл, які засуджують дискримінаційний характер квот для чоловіків.

Зрештою, квоти не можуть розглядатися як комплексне вирішення проблеми недопредставленості жінок у суспільному житті. Використання квоти має супроводжуватись іншими заходами, наприклад, розміщенням жінок на вищих посадах у виборчих списках. Інші необхідні заходи включають збільшення реклами, щоб спонукати більше жінок балотуватися, розміщення більшої кількості жінок на видимих політичних посадах і більш сприятливу для сім'ї організацію роботи в парламентах.

В десяти державах членах ЄС впроваджені гендерні квоти на партійному рівні.

Першою в історію країною де було впроваджено гендерні квоти була Данія. Датська народна соціалістична партія у 1970 році ввела 40 % квоту на виборах. Також Німеччина є хорошим прикладом впровадження гендерних квот в партіях. Завдяки цьому було залучено велику кількість жінок до політичної ієрархії партій. Замість того, щоб використовувати сувору систему квот із фіксованим відсотком кандидатів-жінок (або відповідною мінімальною кількістю кандидатів для чоловіків та жінок), деякі партії нині перебувають у процесі впровадження методів відбору кандидатів, які майже ідентичні до застосування квоти звичайним правом чи неофіційними нормами. Найяскравіший приклад цього можна знайти в Норвегії, де всі політичні партії хочуть включити 50 % жінок до своїх партійних списків, хоча багато хто з них не має системи фіксованих квот.

Квоти залишаються спірними, але часто обговорюються у законодавстві держав-членів ЄС. Хоча вони часто відкидаються як засіб виправлення нерівного розподілу статей у парламентах, ці дебати, як і раніше, мають сенс у тому сенсі, що вони оприлюднюють існування такого нерівного розподілу та закликають до практичних рішень цієї постійної проблеми. Щоразу, коли десь запроваджувалась квота, також виникав «ефект

снігової грудки», бо інші партії визнали, що відбір чи призначення більшої кількості жінок (з квотами чи без них) є способом підвищити їхню привабливість для виборців.

Таблиця 2.2

Гендерна представленість жінок у парламенті країн ЄС :

Країни ЄС	% жінок у парламенті	Кількість жінок від загальної кількості місць
Швеція	46,1 %	161 / 349
Іспанія	43 %	150 / 349
Бельгія	41 %	64 / 150
Нідерланди	40,7 %	61 / 150
Словенія	40 %	36 / 90
Франція	39,5 %	228 / 577
Португалія	37 %	85 / 230
Італія	36,3 %	229 / 630
Австрія	35,7 %	75 / 183
Німеччина	34,9 %	257 / 736
Люксембург	33,3 %	20 / 60
Хорватія	31,8 %	48 / 151
Польща	28,3 %	130 / 460
Мальта	27,8 %	22 / 79
Чехія	25 %	50 / 200
Ірландія	23,1 %	37 / 160
Словакія	21,3 %	32 / 150
Греція	21 %	63 / 300
Румунія	19,1 %	63 / 330
Кіпр	14,3 %	8 / 56
Угорщина	14,1 %	28 / 199

На підставі даних Gender Quotas Database [24]

Найголовніше у досвіді Швеції та інших європейських країн – це зусилля щодо досягнення соціального консенсусу для забезпечення жіночого представництва. Виборча система розроблена для забезпечення гендерного представництва, справедливості, демократії та ефективності виборів. Досі характеристики висновків у Швеції та Європі та наслідки нашої політики можна резюмувати так: за шведським досвідом, взаємодія жінок-політиків відіграла важливу роль у сприянні представленості жінок. Примітно, що можливості для справжнього представництва були розширені у міру тісного створення мережі між жінками-політиками та мережі між жінками-політиками та жіночими організаціями. Швеція після досягнення певного рівня політичної представленості жінок у парламенті доклала соціальних зусиль щодо забезпечення гендерної рівності та представництва жінок у всіх сферах суспільства, включаючи державні установи, бюджети гендерної рівності, омбудсменів з питань рівності, комітети з питань рівності та освіта з питань рівності.

Функції, згадані вище, взаємопов'язані. Зрештою, зі збільшенням політичної представленості жінок були зроблені інституційні зусилля щодо розширення політичного представництва, і водночас феномен доміно, яке відновлює політичне представництво у парламенті та політичних партіях, характеризувався процесом політичного розвитку Швеції.

В Італії число жінок-парламентарів почало зростати з 2005 року. Найбільший приріст жінок у всіх ланках влади перепавав на керівництво Маріо Монті. Це зростання не завжди зумовлене збільшенням числа жінок із відповідними завданнями. Число міністрів і заступників міністрів зросло набагато незначніше, ніж кількість жінок-парламентарієв, і з призначеннями, пов'язаними з соціальним сектором, секторами охорони здоров'я та освіти, які вважаються більш «жіночими», ніж інші, такі як іноземні справи, оборона чи економіка та фінанси. Це проблема не лише для Італії, а й для інших країн Європи та світу. В Італії на керівну посаду Міністерства оборони, вперше було призначено жінку у 2014 році. В іншу чергу в Італії жінка ніколи не

очолювала Міністерство економіки та фінансів.

Є країни, в яких жінки-лідери обіймали помітні посади, що не призвело б до культурного прогресу в галузі гендерної рівності. Наприклад, в Аргентині Крістіна Фернандес де Кіршнер була президентом з 2007 по 2015 рік: вона була впливовою та прогресивною у багатьох відношеннях, у країні, де, серед іншого, президент має виконавчу владу. Тим не менш, досить просте питання, таке як легалізація абортів, було досягнуто тільки нещодавно (з Кіршнер як віце-президент) і відзначене феміністськими рухами як історична подія.

Слід також відзначити Німеччину, її впровадження гендерної політики. Облік гендерної проблематики сягає своїм корінням у міжнародний жіночий рух 1980-х років. За цей час у Німеччині також було створено установи для відстоювання інтересів жінок. Йдеться про організаційно-правову рівність жінок, скорочення прямої та непрямой дискримінації та збільшення шансів жінок на участь у всіх сферах життя суспільства. Починаючи з 1990 року, Німеччиною, були впроваджені важливі закони про гендерну політику. Крім того, жіноча та гендерна політика все частіше перебуває у міжнародній багаторівневій системі у міру взаємодії внутрішніх та міжнародних факторів. Актуальні рівні федеральних земель, федерального уряду та різних відповідних органів ЄС (Комісія, Парламент) та ООН. Федеративна Республіка брала участь у міжнародному стандартному встановленні рівності, при цьому Європейський договір 1997 року, Всесвітня платформа дій четвертої Всесвітньої конференції ООН з становища жінок 1995 року та юридично обов'язкова Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року.

Інституційні заходи все частіше вимагають рівної участі жінок у політиці та бізнесі. До них належить однакова представленість жінок у виборчих списках партій (паритет), який був прийнятий у Бранденбурзі та Тюрингії у 2019 році, або таке ж соціально-економічне представництво через квоти у державному управлінні та приватному секторі. Важливими є

процедури, які переконливо поєднують у собі рівність та демократичне представництво.

Положення про квоти вважаються важливою частиною німецьких законів про рівність державної служби. Йдеться про зміну кадрової структури на привабливіших професійних посадах адміністрацій федерального уряду, федеральних земель та муніципалітетів. Більше таких робочих місць (для державних службовців, службовців та працівників) має бути заповнено жінками, якщо вони раніше не були представлені там. Зокрема, у цих випадках квота жінок спрямована на те, щоб надати жінкам пріоритет над заявниками-чоловіками при наборі та просуванні по службі за певних умов, щоб їх частка на більш привабливих посадах збільшилася.

Вибір Ангели Меркель як першого канцлера Федеративної Республіки Німеччини у 2005 році означав прорив для жінок у політиці.

Станом на 1 січня 2022 року, жіноче представництво у всіх палатах і парламентах Європи – становило 31.1 %.

Висновки до 2-го розділу

Навіть у демократичних суспільствах, у яких гендерна рівність передбачена законом, гендерна дискримінація має місце у політиці, як щодо презумпцій про політичну відданість, яка відповідає гендерній ознаці, так і в незрівнянному гендерному представництві в представницьких демократіях. Історично це було ще вірніше, коли жінки не вважалися повноправними громадянами і не могли голосувати.

Право жінок на участь у виборах досягло великого прогресу упродовж минулого століття. Жінки доблесно боролися за право голосу, а також за можливість голосувати. Ці права більше не сумнівні. Жінки також досягли інших зважених політичних досягнень (зокрема шляхом введення систем квот). На практиці їхній прогрес у напрямі повної демократичної участі є нерівним. На місцях жінкам не дозволяється вільно висловлювати своє

індивідуальне голосування в деяких європейських країнах, використовуючи певні недемократичні методи, такі як "сімейне голосування».

З досвіду Німеччини, Нової Зеландії та Великої Британії найважливішим чинником реалізації гендерної рівності в політичному представництві є не вплив самої виборчої системи, а радше активна політика квотв середині політичних партій. Іншими словами, враховуючи, що вплив системи пропорційного представництва на жіноче представництво в кінцевому підсумку є результатом ефекту макропереходу, створеного конкуренцією між партіями через активізацію партійної політики, найбільш вирішальним фактором для гендерно рівного політичного представництва є роль на даному етапі історії інституційної трансформації в Україні.

Необхідна реформа загальної політичної системи, наприклад закону про партії та закону про вибори, щоб виборці могли вільно гарантувати політичну діяльність.

Підхід «знизу вгору» до розширення жіночого представництва.

Стимули, що надаються політичним партіям для покращення їхнього нерівного статусу всередині партії, включають «субсидію на висування жінок, «систему жіночих квот» для висунення кандидатів на виборні посади та «пропорційне розширення місць», щоб гарантувати, що кандидати-жінки балотуються до парламенту на всіх рівнях. Такий підхід може сприяти не лише гарантуванню політичних прав жінок і розширенню їхньої участі, а й розширенню репрезентативності української інституційної політики.

Тип виборчої системи та наявність чи відсутність квот у країнах будуть найбільш значними причинами відмінностей у частці жінок у національних законодавчих органах країн. Зокрема, країни з пропорційною виборчою системою та країни з квотами матимуть вищий рівень представництва жінок.

Гендерні квоти отримали підтримку міжнародних організацій, включаючи Організацію Об'єднаних Націй, та довели свою ефективність у «прискоренні» політичної представленості жінок. Однак вони залишаються спірними, особливо в ліберальних демократіях, де критики виступають проти

них на тій підставі, що вони дискримінують чоловіків та підривають відбір кандидатів чи парламентаріїв на основі їх заслуг

Хоча гендерні квоти є механізмом для збільшення кількості жінок у парламенті, країни також потребують довгострокових стратегій, які усувають історичні бар'єри на шляху участі жінок та активно просувають парламенти, які враховують гендерну проблематику.

Участь жінок у політичному житті призводить до відчутних здобутків для демократії. Це включає більше реагування на потреби громадян і розширення співпраці за партійними та етнічними ознаками. Осмислена участь жінок у політиці впливає на коло питань і типи запропонованих рішень. Країни з високими показниками у сфері громадянських прав та політичних свобод мають більш високу частку жінок у національних законодавчих органах, ніж країни з низькими оцінками. Більш висока кількість жінок-політичних лідерів також відповідає вищому рівню життя, кращим результатам у доступі до освіти, інфраструктури та охорони здоров'я.

Порівняно з ситуацією, з якою зіткнулися жінки в першій половині 20 століття, відбулася фактично революційна трансформація. Однак незаперечний прогрес, якого було досягнуто, має бути компенсований тим фактом, що – як з національної, так і з глобальної точки зору – ієрархії, відмінності у владі та відносини домінування між статями далеко не зменшилися.

Дискримінація, упередження та насильство залишаються чинниками в усіх куточках світу, які формують умови життя мільйонів жінок. Практично кожен міжнародний документ, міжнародна (жіноча) конференція підтверджує, що в багатьох суспільствах структурна нерівність, яка поділяє статі, якщо взагалі посилилася. Політично жінки все ще неодноразово виключаються з процесів прийняття рішень. Їхнє правове становище ненадійне. Економічні негаразди, з якими стикаються жінки, ледь зменшилися, незважаючи на зростання їхньої прибуткової зайнятості, серед

іншого тому, що відсоток жінок, які працюють на нестабільній роботі та неповний робочий день, а також у низькооплачуваних секторах, набагато вищий, ніж у чоловіків.

РОЗДІЛ 3

ГЕНДЕРНИЙ ДИЗАЙН ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

3.1 Виборче право жінок в Україні в аспекті/контексті захисту їх політичних прав.

В Україні термін «гендер» використовується у суспільстві. Однак у законодавстві він є відсутнім. Питання, які пов'язані з гендерною рівністю, наданням прав жінкам та їх захист, довгий час не були взагалі актуальними.

Аналізуючи період (кінця IX та до початку XIV) слід зазначити, що статус жінок був набагато вищий, ніж у світі, Україна відрізнялась від сусідніх країн тим, що жінки у шлюбі мали рівні права з чоловіком. Також жінки могли мати свою власність, вони отримували повне право на придане та спадок, після смерті чоловіка вони отримували все майно, та ставали повноправними головами сім'ї.

Існували і випадки, коли чоловіки майново залежали від жінок. Жінки могли володіти цілими містами, таким прикладом є Княгиня Ольга, яку в свій час вважали святою. Вона була яскравим прикладом якісного керування державою. На той період, не було ніяких закріплених фактів обмежування прав жінок у майновому та сімейному аспекті. Жінки також мали повне право брати участь у державній сфері, вони могли займати керівні посади. Слід зазначити, що нерівність на той час, існувала лише в релігійному плані, але навіть попри це не було обмежень, характерних для країн сусідів та Європи.

За часів Галицько-Волинського князівства, жіночі права були також, на досить високому рівні. Домінуюча роль всеодно була притаманна чоловікам, але незважаючи на це роль жінки залишалась високою. У них залишались права керувати державою, права на майно та сімейний статус та жінки могли бути економічно самостійними.

Наступним етап (XIV-XVI ст) був характерний фактичним зрівненням прав з чоловіками. Жінки могли брати участь у державному правлінні, жінки

могли виходити заміж по власному бажанню, мали право володіти нерухомістю. Також жінки мали право брати участь у судових справах, подавати позови до суду, купувати та продавати своє майно.

Період після підпорядкування Гетьманщини Російській імперії у XVIII столітті, відзначився значним обмежуванням жіночих прав. Політичні права за цих часів у жінок зникли повністю, вони були повністю відсторонені від нього. Також діяли обмеження, щодо трудових прав жінок, вони не мали права працювати на тих самих роботах, що й чоловіки. При розподілі майна жінок завжди обмежували меншою частиною при поділі, ніж чоловіків.

Першим позитивним поштовхом для забезпечення прав для жіночого представництва, були події 1917 року, тоді вперше були висунені проблеми рівності між чоловічим та жіночим представництвом.

Наступний етап виборчого права жінок та захист їх прав розпочався з Конституції 1919 року. В ній було відсутнє таке поняття, як «особа», тому згідно документу, чоловіки та жінки отримали однаковий статус, та їх визначали за «працюючі маси». Жінки наділялись політичними правами, якщо вони працювали. Виборче право закріплювалось завдяки статті 20 Конституції : « право вибору мають незалежно від релігії, народності, осілості, стану і т.п. наступні громадяни У.С.Р.Р., які до дня виборів досягли 18 років: а) всі, що здобувають засоби до життя продуктивною і загальнокорисною працею, а також особи, заняті домашнім господарством, забезпечуючи першим можливість продуктивної праці, себто різні робітники і службовці, заняті в промисловості, торгівлі, сільським господарстві та інш., селяни й козаки рільники...» .[25]

Виходячи з цього жінка наділялась виборчими правами, якщо підходила по наявним критеріям Конституції. Таким чином виборчі права у 1919 році були закріплені.

У наступній Конституції, які було затверджено 1929 році, за основу було взято Конституцію 1919 року. Так у ст. 5 розділу I «Засади» проголошувала: «Українська Соціалістична Радянська Республіка забезпечує

політичні права для трудящих мас, без різниці статі, віри, раси і національності...», а у ст. 66 розділу III «Про виборчі права» наголошувалось: «Право обирати й бути обраним до рад мають, незалежно від статі, віри, раси, національності, осілості тощо, такі громадяни Української соціалістичної радянської республіки, що їм до дня виборів минуло 18 років» [26]. Вперше було чітко прописано значення статі, адже в попередній Конституції зазначався термін «стан», тому його досить двояко можна зрозуміти.

Наступна Конституція УРСР 1937 значно розширила жіночі права. Жінкам були надані рівні права з чоловіками у всіх сферах, таких як – суспільно-політична, державна, правова, господарська, виборча, освітня. Це був значний прорив для всього світу, адже на момент 1937 року, жодна країна світу не закріплювала ткий об'єм рівних прав між жіночим та чоловічим представництвом. В наступній Конституції 1978 року ці права залишились дійсними та досі були закріплені на конституційному рівні.

Після проголошення незалежності України, були створені нові умови задля забезпечення гендерної політики на загальнодержавному рівні.

У 1996 році було ухвалено Конституцію України, яка передбачала рівні права між чоловіками та жінками. Також у 2005 році було прийнято нормативно-правовий акт, який закріплював рівні права та можливості для жінок та чоловіків у всіх сферах життя суспільства – Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»[27].

Цей закон мав дійсно прогресивне значення для забезпечення прав людини. У ньому було :

- Затверджено основні напрямки забезпечення рівних прав та можливостей серед чоловіків і жінок
- Були запровадженні визначення, щодо «дискримінації за ознакою статі», «гендерної рівності» тощо.
- Цим Законом визначаються повноваження Верховної Ради України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Кабінету Міністрів

України, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків

- Було затверджено проведення гендерної експертизи законодавчих та нормативно-правових актів
- Впровадження відповідальності за недотримання норм рівних прав між чоловіками та жінками
- Було визнано проблему дискримінації на гендерному рівні

У 2008 році Верховна Рада України ухвалила Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України в зв'язку з ухваленням Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

У 2012 році було прийнято Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [28].

Згідно із Законом, «державна політика щодо запобігання та протидії дискримінації спрямована на: недопущення дискримінації; застосування позитивних дій; створення умов для своєчасного виявлення фактів дискримінації та забезпечення ефективного захисту осіб та/або груп осіб, які постраждали від дискримінації; виховання і пропаганду серед населення України поваги до осіб незалежно від їх певних ознак; поширення просвітницької діяльності у цій сфері» (стаття 7).

Даний нормативний акт забороняє гендерну дискримінацію державними органами влади, органами місцевого самоврядування, посадовими особами, юридичними особами всіх форм власності та фізичними особами. Також Законом віднесено до обов'язків Уповноваженого ВРУ з прав людини запобігання та протидію дискримінації за гендерною ознакою [29]

У 2013 році було прийнято Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». За 6 статтею закріплюється закон, що забороняє будь-яку дискримінацію з боку державних органів влади, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, юридичних осіб публічного та приватного права та фізичних осіб. Закон України «Про засади запобігання та протидії

дискримінації» від 2013. [30]

Існує велика кількість нормативно-правових актів з питань гендерної рівності, до яких входять :

- Загальна декларація з прав людини
- Загальні рекомендації Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок
- Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція)
- Конвенція Організації об'єднаних націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок
- Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок
- Пекінська декларація 1995 року
- Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй
- Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року, визначені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. № 70/1
- Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки
- Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»
- Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони

Також слід зазначити Національні нормативно-правові акти, які забезпечують рівно права та можливості жінок і чоловіків:

- Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»
- Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
- Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»

- постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 273 «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року»
- розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2018 р. № 634-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок до восьмої періодичної доповіді України про виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок на період до 2021 року»
- розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року»
- розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2020 р. № 1578 «Про затвердження плану заходів з реалізації зобов'язань Уряду України, взятих в рамках міжнародної ініціативи «Партнерство Біарріц» з утвердження гендерної рівності»
- Указ Президента України від 14 травня 2021 року № 225 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року «Про Стратегію людського розвитку»

Забезпечення рівності між особами різної статі забезпеченні у чинному законодавстві. Статтею 24 Конституції України визначено, що «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [31, ст. 24].

Закон України «Про державну службу» визначає, що державна служба здійснюється з дотриманням принципу «забезпечення рівного доступу до державної служби – заборони всіх форм і проявів дискримінації, відсутності необґрунтованих обмежень або надання необґрунтованих переваг певним

категоріям громадян під час вступу на державну службу». Отже гендерний паритет в сфері державної служби має забезпечуватися збалансованою участю представників обох статей в процесах управління державою [32, ст.4].

У Національній доповіді 2017 року «Цілі сталого розвитку: Україна», яку підготувало Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, однією з пріоритетних сфер до 2030 року визнано гарантування рівних можливостей представництва при прийнятті управлінських рішень на вищих рівнях політичного та суспільного життя, що забезпечить дотримання гендерного паритету на найвищих рівнях державного управління.

Важливо застосовувати гендерні аспекти при формуванні майбутніх нормативно-правових актів, це зумовить забезпечення рівноправного розвитку країни. Також це значною мірою допоможе наблизити нас у своєму шляху до членства у ЄС.

Аналізуючи закони та підзаконні нормативно-правові акти України щодо забезпечення гендерної рівності, можна зробити висновок про те, що на сьогоднішній день на законодавчому рівні закріплена рівність обох статей у всіх сферах, в тому числі і в адміністративному управлінні, ратифіковано основні міжнародні нормативні акти з даного питання, а також постійно проводиться робота по удосконаленню гендерної політики, розробляються нові законопроекти та удосконалюються існуючі норми законодавства.

Після дослідження значної частини регіональних та міжнародних нормативно-правових актів, що регулюють питання гендерної рівності жінок, дотримання громадянських та політичних прав жінок, варто перейти до погляду політичних партій, ставленню громадськості та практичному, а саме, де-факто існуванню та дотриманню цих самих прав. Отож, на підставі дослідження, проведеного Українським жіночим фондом серед політичних партій, представлених у Верховній Раді України, виокремлено таку розбіжність: політичні партії зауважують про те, що в них існують рівні права між чоловіками та жінками, дискримінаційна політика відсутня, але з

іншого боку, жінки все ж таки у своїй більшості відсутні на керівних посадах [33]. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. Стратегії впливу [34].

Одним з найбільш ефективних та розповсюджених механізмів врегулювання та досягнення гендерної рівності та рівного представництва обох статей є гендерне квотування.

Вперше гендерні квоти впровадила Швеція. В ході впровадження нового механізму, рівень жіночого представництва сягав 40 %.

А ситуація в країні щодо розподілу гендерного представництва у владі досить гостро була представлена у 1990х роках. Адже представництво жінок у першому скликанні Верховної ради досягло лише 2 %. Досить довгий час Україна не впроваджувала гендерне квотування у виборчу систему.

У 2013 році було внесено зміни до Закону України «Про політичні партії № 2365-III, остаточна редакція якого набула формулювання у 2015 р. Завдяки цим змінам було впроваджено в статуті політичних партій має міститися «розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку»[35]

Лише у 2015 в Україні вперше було ухвалено Закон «Про місцеві вибори», який передбачає застосування гендерних квот. У статті 4 цього закону зазначається: «Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку» Про місцеві вибори : Закон України від 1 січня 2016 р.[36].

Вперше гендерне квотування в Україні використали на місцевих виборах 2015 року. Але на жаль цей закон не спарцював повною мірою, через відсутність механізмів за його недотримання партіями. Але завдяки цьому це дало поштовх для дискурсу, щодо проблеми недостатньої представленості

жінок у «великій політиці». Насправді гендерні квоти спрацювали лише на місцевих виборах 2020 року, адже партіям висували вимоги, щодо дотримання гендерного квотування у 40 %. Партіям, які не зберігали квоту в сорок відсотків відмовляли в реєстрації.

Під час формування єдиного та територіальних виборчих списків партійні організації мають забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі). А якщо кількість кандидатів у списку не кратна п'яти, до останніх у списку (від 1 до 4) застосовується вимога щодо почергового включення кандидатів різної статі [37].

Протягом усього виборчого циклу жінки можуть зіткнутися з численними перешкодами на шляху їхньої ефективної участі та реалізації своїх виборчих прав.

Перешкоди, з якими можуть зіткнутися жінки під час виборчого процесу:

В якості кандидаток, членів політичної партії:

- Традиційні гендерні ролі, гендерні стереотипи та дискримінаційні погляди та норми.
- Модель політики, в якій домінують чоловіки, яка, як правило, підриває цінність внеску жінок та їхньої участі.
- Відсутність партійної підтримки та виключення із партійних структур, що приймають рішення.
- Гендерно-сліпа правова база.
- Відсутність коштів на виборчу кампанію.
- Відсутність формальної чи політичної освіти та обмежений доступ до інформації.
- Відсутність політичного досвіду.
- Відсутність висвітлення у засобах масової інформації та гендерні стереотипи та упередженість у засобах масової інформації.

- Насильство всередині та зовні партії.

Як виборці:

- Відсутність посвідчення особи та документації, необхідних для реєстрації виборців, реєстраційні центри, які недоступні, близькі або відкриті у достатній час, а також відсутність інформації та поінформованості щодо процедур реєстрації виборців.

- Відсутність інформації та поінформованості про голосування, виборчі процеси та загальні політичні права.

- Недостатньо цільових програм громадянської освіти та освіти виборців чи відсутність доступу до існуючих.

- Розташування виборчих дільниць.

- Відсутність ефективних процедур забезпечення секретності голосування.

- Сімейне голосування та тиск з боку сім'ї та громади на здійснення їхніх політичних прав.

Було запропоновано кілька моделей, щоб краще зрозуміти, як ці бар'єри впливають на жінок у їхній політичній кар'єрі та професійному розвитку. Жінки-політики, а також ті, хто працює у різних організаціях, часто стикаються зі «скляною стелею», організаційним бар'єром, що розуміється як «перешкоди, з якими стикаються жінки, які прагнуть обійняти високі посади в умовах рівної оплати праці». Іншим організаційним бар'єром є «скляна стіна», що складається з горизонтальної сегрегації, яка відводить жінок до другорядних посад або позбавляє їх доступу до певних областей. "Цементна стеля", бар'єр психологічного характеру, відноситься до відмови жінок обійняти керівні посади, тому що вони думають, що буде важко збалансувати особисте та трудове життя. Нарешті, «липка підлога» є культурним бар'єром, який підштовхує жінок до виконання домашніх обов'язків та обов'язків догляду, що перешкоджає їх професійному розвитку.

Законодавство України побудоване на принципах рівноправності жінок і чоловіків у всіх сферах людської діяльності, що свідчить про високий рівень

розвитку українського законодавства та його відповідність європейським стандартам.

3.2 Рівність і недискримінація жінок на виборах до Верховної ради України: проблемні аспекти

Хоча жінки становлять половину населення, у середньому у всьому світі жінки посідають лише 25 % місць у законодавчому органі. Іншими словами, лише одне із чотирьох місць займає жінка в національних законодавчих органах. Щоб пом'якшити цю недопредставленість жінок, багато років пропонувалися гендерні квоти на виборах. Квоти на партійному та законодавчому рівнях цілеспрямовано спрямовані на просування кандидатів-жінок.

Ступінь залучення жінок до політики – показник гендерної рівності в суспільстві. Навіть попри закріпленій в законодавстві України особливий статус жінок, вони й досі піддаються дискримінації в сфері політичної влади через гендерні стереотипи. Різноманітні опитування свідчать, що громадяни зазвичай хочуть бачити на керівних посадах фахівців із певними якостями, аніж представників певної статі. Для виборця більше значення має наявність цих якостей у кандидата, а не статеві ознаки. Але через усталені стереотипи виборці переважно віддають свій голос чоловікам-кандидатам, а не жінкам. Гендерна нерівність та стереотипи досить тривалий час переважали в українському політичному житті, що й спонукає до більш детального вивчення проблеми гендеру на парламентському рівні зокрема. Україна впритул зіштовхнулася з проблемою жіночого представництва у Верховній Раді України (ВРУ) з 1994 Року. А вже за результатами виборів народних депутатів України, серед I скликання було обрано 12 жінок та 463 чоловіка. Наступне II скликання налічувало 18 жінок та 418 чоловіків відповідно. Через недосконалу систему парламентських виборів та недостатню кількість досвіду жінок, який було майже неможливо отримати за радянських часів, було важко конкурувати з чоловіками, тому жіноче представництво знову

було низьким. III скликання було більш прогресивним, жінок, обраних до складу ВРУ було вдвічі більше. Серед 477 депутатів Верховної Ради України було обрано 38 жінок.

У Таблиці 3.1 представлена кількість кандидатів, зареєстрованих на виборах народних депутатів України 1998 року.

Таблиця 3.1

Гендерний паритет серед кандидатів на виборах народних депутатів
України в 1998 році

Стать	Вік	Кількість кандидатів	% від загальної кількості кандидатів
Ч	21-30	395	6.38 %
Ж	21-30	51	0.82 %
Ч	31-40	1252	20.22 %
Ж	31-40	140	2.26 %
Ч	41-50	2151	34.74 %
Ж	41-50	304	4.91 %
Ч	51-60	1384	22.36 %
Ж	51-60	128	2.07 %
Ч	61-70	325	5.25 %
Ж	61-70	15	0.24 %
Ч	71-80	43	0.69 %
Ж	71-80	3	0.05 %

У Таблиці 3.2 представлена кількість кандидатів, що пройшли на виборах народних депутатів України у 1998 році.

Таблиця 3.2

Гендерний паритет серед кандидатів, що пройшли на виборах народних депутатів України в 1998 році

Стать	Вік	Кількість кандидатів	% від загальної кількості кандидатів
Ч	21-30	19	4.27 %
Ж	21-30	1	0.22 %
Ч	31-40	96	21.57 %
Ж	31-40	11	2.47 %
Ч	41-50	183	41.12 %
Ж	41-50	18	4.04 %
Ч	51-60	87	19.55 %
Ж	51-60	6	1.35 %
Ч	61-70	19	4.37 %
Ч	71-80	4	0.90 %
Ж	71-80	1	0.22 %

Але позитивна тенденція замінилась на негативну вже на IV скликанні складу ВРУ. Жіноче представництво знову знизилось до 28 жінок серед 509 депутатів. У Таблиці 3.3 представлена кількість кандидатів, зареєстрованих на виборах народних депутатів України 2002 року.

Гендерний паритет серед кандидатів на виборах народних депутатів
України в 2002 році

Стать	Вік	Кількість кандидатів	% від загальної кількості кандидатів
Ч	21-30	551	8.05 %
Ж	21-30	178	2.60 %
Ч	31-40	1116	16.30 %
Ж	31-40	281	4.10 %
Ч	41-50	1799	26.28 %
Ж	41-50	501	7.32 %
Ч	51-60	1455	21.25 %
Ж	51-60	314	4.59 %
Ч	61-70	530	7.74 %
Ж	61-70	59	0.86 %
Ч	71-80	54	0.79 %
Ж	71-80	5	0.07 %
Ч	81-90	2	0.03 %
Ж	81-90	1	0.01 %

У Таблиці 3.4 представлена кількість кандидатів, що пройшли на виборах народних депутатів України 2002 року.

Таблиця 3.4

Гендерний паритет серед кандидатів, що пройшли на виборах народних депутатів України в 2002 році

Стать	Вік	Кількість кандидатів	% від загальної кількості кандидатів
Ч	21-30	13	3.02 %
Ч	31-40	82	19.07 %
Ж	31-40	8	1.86 %
Ч	41-50	138	32.09 %
Ж	41-50	11	2.56 %
Ч	51-60	114	26.51 %
Ж	51-60	9	10.93 %
Ч	61-70	47	10.93 %
Ч	71-80	11	2.65 %

Ситуація дещо покращилася на наступних виборах, V скликання налічувало 42 жінки – 8.7 % від загальної кількості депутатів, що демонструють дані Таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Гендерний паритет серед кандидатів на виборах народних депутатів України в 2006 році

Стать	Вік	Кількість кандидатів	% від загальної кількості кандидатів
Ч	21-30	654	8.61 %
Ж	21-30	216	2.84 %

Стать	Вік	Кількість кандидатів	% від загальної кількості кандидатів
Ч	31-40	1059	13.94 %
Ж	31-40	286	3.77 %
Ч	41-50	1946	25.62 %
Ж	41-50	451	5.94 %
Ч	51-60	1889	24.87 %
Ж	51-60	394	5.19 %
Ч	61-70	539	7.10 %
Ж	61-70	98	1.29 %
Ч	71-80	54	0.71
Ж	71-80	6	0.08 %
Ч	81-90	2	0.03 %
Ч	91-100	1	0.01 %

Аналізуючи дані 2007 року VI скликання ВРУ можна помітити збільшення присутності жінок в якості депутатів. Порівнюючи з попереднім роком в 2007 серед 541 депутатських місць, жінки займали 42 місця – 7.8 % серед усіх депутатів. Кандидатів в свою чергу було 4864, порівнюючи з попередніми виборами зареєструвалось значно менше кандидатів.

Після проведення позачергових виборів у 2007 році, через 4 роки було ухвалено новий закон України «Про вибори народних депутатів» – Стаття 1. Основні засади виборів народних депутатів України

1. Народні депутати України (далі – депутати) обираються громадянами України на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування.

2. Кількісний склад Верховної Ради України становить 450 депутатів.

3. Вибори депутатів здійснюються за змішаною (пропорційно-мажоритарною) системою:

1) 225 депутатів обираються за пропорційною системою у загальнодержавному багатомандатному виборчому окрузі (далі – загальнодержавний округ) за виборчими списками кандидатів у депутати (далі – виборчі списки) від політичних партій (далі – партії);

2) 225 депутатів обираються за мажоритарною системою відносної більшості в одномандатних виборчих округах (далі – одномандатні округи).

Після ухвалення нового закону «Про вибори народних депутатів», вибори до ВРУ 2012 року за змішаною пропорційно-мажоритарною системою жіноче представництво збільшилося не суттєво, оскільки за результатами виборів VII скликання тільки 9.6 % жінок було обрано до парламенту серед 478 осіб.

Наступним позитивним кроком у досягненні гендерного паритету стали вибори народних депутатів 2014 року VIII скликання. 2014 рік був складним для України, час глибокої кризи та революційні події в Україні потребували проведення дострокових виборів до Верховної Ради України. За результатами виборів до парламенту потрапило 468 осіб, з них 88 % – чоловіків, та 56 жінок – це 11.85 %. Ще один рік прогресу питання гендерного представництва жінок в парламенті. Але попри поступове збільшення представництво жінок в парламенті все одно він залишається низьким.

Значні зміни відбулись лише в 2019 році, завдяки новому закону «Про політичні партії України», де було чітко зафіксовано: «Розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад в багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку» [38]. Завдяки цьому

значна кількість партій дотрималася гендерних квот і підвищила кількість жінок-кандидатів. За результатами виборів до ВРУ IX скликання пройшло 423 особи, з яких 335 – чоловіків – 79,25 % і 88 – жінок – 20,75 %. Ці вибори виявилися найбільш прогресивними в гендерному аспекті за весь час існування незалежної України.

Сексизм щодо жінок у політиці досить поширений в Україні. Під час різних опитувань політкінь, вони стверджували, що сексизм на різних рівнях влади дуже поширений. Найпоширенішим сексизм присутній в соц. мережах та ЗМІ, також вони підпадають під психологічне насильство, присутнє сексуальне домагання та словесні образи. Жінки, які є суб'єктами політики регулярно стикаються із сексизмом, дискримінацією та насмішками. Під час виборів до ВРУ через ЗМІ та соц. мережі поширювалася інформація про негативну роль щодо жінок в політиці, образливі публікації щодо їх розумових здібностей та професійної некомпетентності. Всі негативні наслідки сексизму впливають на продуктивність обраних жінок та зміцнення ролі жінки в політиці, це створює перепону для продуктивного виконання своїх обов'язків жіночим представництвом, та їх закріпленню в політичному житті держави.

Отже, в Україні досить тривалий час існує проблема гендерного аспекту в виборчій системі. Це стосується не лише представництва жінок у Парламенті, але і складі ЦВК, складі голів виборчих комісій. З кожним роком помітні тенденції вирішення проблем гендерної рівності. Адже все більше жінок-політиків з'являється в Парламенті, та різних сферах діяльності. Але досі існує проблема недостатньої ефективності законодавчих механізмів дотримання гендерних квот. Також значну роль відіграє бюлетень, адже жінок чомусь частіше всього розташовували нижче середини списку. Тому це також значною мірою впливає на кількість жінок в Парламенті. Україна всю свою історію стоїть перед проблемою гендерного аспекту в сфері влади, але з кожним роком з'являється все більше моделей для вирішення проблем. З'явилась велика кількість організацій, яка займається вирішенням гендерних

аспектів в тому числі в парламенті. Вони пропонують заохочення партій задля того, щоб вони дотримувались гендерних квот, рівного розподілення фінансування серед кандидатів та кандидаток.

3.3 Гендерний ландшафт місцевих і регіональних виборів в Україні.

14 січня 1998 року було прийнято закон Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів”, який, зокрема, передбачав змішану мажоритарно-пропорційну виборчу систему для обрання депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах рад, а також мажоритарну виборчу систему відносної більшості для обрання сільських, селищних, міських, районних та обласних рад, а також сільського, селищного, міського голови. У 1998 році в місцевих радах було 38 % жінок. Після проведення виборів 2002 року кількість жінок серед близько 23 000 депутатів місцевих рад складала 41.7 %. У Таблиці 3.6 наведено відсоток жінок, які займали посади в радах різного рівня.

Таблиця 3.6

Кількість жінок у місцевих представницьких органах в 2002 році

ПОСАДИ	% ЖІНОК, ЯК ЗАЙМАЛИ ПОСАДИ
СІЛЬСЬКІ ГОЛОВИ	25 %
СЕЛИЩНІ ГОЛОВИ	
МІСЬКІ ГОЛОВИ	
ЗАСТУПНИКИ СІЛЬСЬКИХ ГОЛІВ	27 %
ЗАСТУПНИКИ СЕЛИЩНИХ ГОЛІВ	
ЗАСТУПНИКИ МІСЬКИХ ГОЛІВ	
СЕКРЕТАРІ СІЛЬСЬКИХ РАД	91 %
СЕКРЕТАРІ СЕЛИЩНИХ РАД	
СЕКРЕТАРІ МІСЬКИХ РАД	

Першим нормативно-правовим актом у гендерній політиці став – Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», його було затверджено 8 вересня 2005 року, він охоплював велику кількість інституцій та органів, до цієї категорії також ввійшли органи місцевого самоврядування.

За результатами місцевих виборів 2006 року в Україні, серед 240 тисяч депутатів місцевих рад на всіх рівнях було 43.3 % жінок (Див. Таблицю 3.7).

Таблиця 3.7

Кількість жінок у місцевих представницьких органах в 2006 році

РІВЕНЬ РАДИ	% ЖІНОК
СІЛЬСЬКА РАДА	50.3 %
СЕЛИЩНА РАДА	46.6 %
РАДА МІСТ РАЙОННОГО ЗНАЧЕННЯ	33.3 %
РАЙОННІ У МІСТАХ РАДИ	26.6 %
РАДА МІСТ ОБЛАСНОГО ЗНАЧЕННЯ	20.5 %
РАЙОННА РАДА	19.7 %
ОБЛАСТНА РАДА	10.9 %

Наступні вибори 2010 року ми розглянемо на прикладі 4 областей. А саме – Львівської, Чернівецької, Харківської та Херсонської.

Таблиця 3.7

Назва міських рад	Кого було обрано
Рава-Руська міська рада	Верещук Ірину Андріївна
Радехівська міська громада	Загиней Ніна Миколаївна
Соснівська міська рада	Дуброва Євгенія Михайлівна

Під час проведення місцевих виборів у Львові, було обрано 9 чоловіків на місця голів міст обласного значення. За результатами виборів на посаду голів міст районного значення, було обрано 35 осіб, серед них 3 жінки, а саме:

Серед 34 посад на голів селищних рад, було обрано 3 жінок:

Назва селищних рад	Кого було обрано
Краковецька селищна рада	Мамчур Ольга Іванівна
Куликівська селищна рада	Бова Лілія Миронівна
Роздільська селищна рада	Рогуля Марія Миколаївна

Серед 632 посад на голів сільських рад Львівської області, було обрано 121 жінку – 19 % від загальної кількості. Перелік назв сільських рад та обраних голів наведено в Додатку 1

Під час проведення місцевих виборів Чернівецької області 2010 року, було обрано 9 осіб. Серед них 8 чоловіків та 1 жінка, а саме:

Назва міста районного значення	Кого було обрано
Новоселицька міська рада	Нікорич Марія Іллінічна

Серед 28 посад голів селищних рад, було обрано 1 жінку:

Назва селищних рад	Кого було обрано
Лужанська селищна рада	Катрюк Наталія Миколаївна

Серед 525 посад на голів сільських рад Чернівецької області, було обрано 37 жінок – 7.1 % від загальної кількості. Перелік назв сільських рад та обраних голів наведено Додатку

За результатами виборів голів міст обласного та районного значення Херсонської області, було обрано лише чоловіків.

Серед 30 посад на голів селищних рад, було обрано 6 жінок.

Назва селищних рад	Кого було обрано
Великолепетиська селищна рада	Якименко Валентина Григоріна
Верхньорогачицька селищна рада	Коротун Світлана Іванівна
Зеленівська селищна рада	Семчишина Олександра Степанівна
Мирненська селищна рада	Реут Анжела Анатоліївна
Наддніпрянська селищна рада	Ісакова Галина Михайлівна
Нововоронцовська селищна рада	Рохальчук Світлана Миколаївна

Серед 259 посад на голів сільських рад Херсонської області, було обрано 73 жінок – 28.2 % від загальної кількості. Перелік назв сільських рад та обраних голів наведено в Додатку 2

За результатами виборів голів міст обласного значення Харківської області, було обрано 6 чоловіків та 1 жінку, а саме:

Назва міста обласного значення	Кого було обрано
Чугуївська міська рада	Мігаєва Галина Миколаївна

Серед 10 голів міст районного значення було обрано 2 жінки:

Назва міста районного значення	Кого було обрано
Богодухівська міська рада	Олексенко Наталія Іванівна
Вовчанська міська рада	Топоркова Ольга Анатоліївна

Серед 60 голів селищних рад було обрано 7 жінок:

Назва селищних рад	Кого було обрано
Золочівська селищна рада	Бондаренко Тетяна Анатоліївна
Маченківська селищна рада	Новосьолова Ірина Михайлівна
Печенізька селищна рада	Старікова Валентина Олексіївна
Ствросалтівська селищна рада	Задорожня Прасковія Василівна
Червонодонецька селищна рада	Пригодіч Тетяна Григорівна
Шарівська селищна рада	Носова Марина Олександрівна
Утківська селищна рада	Каляка Ніна Андріївна

Серед 380 посад на голів сільських рад Харківської області, було обрано 138 жінок – 36.4 % від загальної кількості. Перелік назв сільських рад та обраних голів наведено в додатку.

Місцеві вибори 25 жовтня 2015 року – це були перші місцеві вибори, які проходили за гендерних квот у виборчому законодавстві. Цю квоту було впроваджено одночасно з змінами у виборчій системі – 14 липня 2015 року було прийнято Закон «Про місцеві вибори» а саме – було зазначено, що всі кандидати мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі відповідних місцевих виборів, а представництво однієї статі має бути не менше 30 % від загальної кількості кандидатів у виборчому списку (частина 3 статті 4 Закону). Також одночасно було введено зміни до Закону «Про політичні партії в Україні», відповідного до цих змін статут політичної партії обов'язково повинен містити відомості про розмір квот, що визначає мінімальний рівень представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії в загальнодержавному окрузі, кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах і має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку (частина 10 статті 8 Закону).

За результатами кількості обраних депутатів на місцевих виборах 2015

року загальний %жінок складав 49.5 %.

Місто	Частка жінок у міських радах обласних центрів	Частка жінок у усіх місцевих радах	Частка жінок в обласних радах
Харків	24 %	51.7 %	19 %
Чернівці	14 %	37.7 %	14 %
Львів	25 %	37.9 %	17 %
Херсон	22 %	56.9 %	11 %

Представництво жінок і чоловіків в органах місцевого самоврядування та виконавчої влади на період 2015-2020 років:

Кількість жіночого представництва серед об'єднаних територіальних громад Чернівецької області була неймовірно низькою. Серед 33 ОТГ, посаду голови об'єднаної територіальної громади, займало 30 чоловіків, та 3 жінки.

Також негативною була ситуація серед депутатів обласної ради. Станом на 2015 рік, серед 103 депутатів обласних рад, жінки займали лише 9 мість. Але станом на 2018 рік, цей показник покращився, серед 64 осіб, жінки займали 10 посад, серед загальної кількості депутатів обласної ради.

При розподілі голів Львівських ОТГ, серед 36 місць жінки отримали 9.

Ситуація з розподілом за статтю депутатів обласної ради Львівської області 6 скликання жахлива, серед 111 депутатів, було обрано лише 5 жінок. На 7 скликанні ситуація трішки покращилась, загальна кількість депутатів становила 84 особи. Серед них 70 чоловіків та 14 жінок.

Серед голів та депутатів Харківських ОТГ, також переважну частину складають чоловіки. Загальна кількість ОТГ в області – 16, серед них посаду голови ОТГ займають 15 чоловікі, та 1 жінка. Кількість депутатів ОТГ чоловіків – 240, жінок – 175.

Ситуація з розподілом за статтю депутатів обласної ради Харківської області 6 скликання, серед 134 депутатів, було обрано лише 13 жінок.

Наступного скликання було обрано 120 депутатів, 97 – чоловіків та 23 жінки.

Серед 34 ОТГ Херсонської області, на посаді голови ОТГ було затверджено 3 жінки.

Ситуація з розподілом за статтю депутатів обласної ради Херсонської області 6 скликання, серед 84 депутатів, було обрано лише 10 жінок. Наступного скликання було обрано 62 депутати, серед них було затверджено 9 жінок.

15.07.2020 ВРУ ухвалила постанову про призначення місцевих виборів на 25.10.2020. Виборчий процес розпочався за 50 днів до дня проведення місцевих виборів.

16 липня 2020 року були внесені зміни у Виборчий кодекс, завдяки новим змінам, було охоплено велику кількість процесів. Було посилено гендерні квоти, Гендерні квоти визначаються ч.9 ст. 219 Виборчого кодексу:

Під час формування єдиного та територіальних виборчих списків партійні організації мають забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі). А якщо кількість кандидатів у списку не кратна п'яти, до останніх у списку (від 1 до 4) застосовується вимога щодо почергового включення кандидатів різної статі.

Новий виборчий кодекс відрізнявся тим, що до нього входили 40 % гендерні квоти, таким чином за результатами місцевих виборів, жінки становили 37 % присутності в місцевих радах різного рівня. Але досі – чим вищий рівень місцевих рад, тим менша присутність жінок в ній.

За інформацією наданою ЦВК, після реєстрації у списках політичних партій, жінок зареєстровано близько 100 000 – це 45 % від загальної кількості виборців. Але після реєстрації певна кількість жінок знялась з виборів.

Також були порушення щодо гендерних квот в реєстраційних списках. Незважаючи на те, що територіальні виборчі комісії не мали права реєструвати такі списки, вони всеодно це робили. Серед 7943 списків партій, недотримано було 1354.

У рамках волонтерського проекту «#вибориБЕЗсексизму», який був впроваджувала коаліція жіночих громадських організацій, які за ціль визначали фіксацію порушення прав жінок, та їх протидії дискримінації та сексизму на місцевих виборах. Під час проведення місцевих виборів працював чат-бот і соц. Мережі Facebook та функціонувала «гаряча телефонна лінія», де жінкам, які постраждали від сексизму, надавалась юридична та психологічна допомога. За час функціонування проекту було отримано майже 50 звернень, щодо сексизму.

Типи насильства проти жінок в політиці:

Фізичне:

- Фізична шкода
- Шкода сексуального характеру

Не фізичне:

- Емоційне та психологічне
- Економічне

Жіноче представництво складає більшу частину населення України. Як показує практика виборчих компаній, значну частину роботи на виборах виконують саме жінки – у статусі членів виборчих комісій або спостерігачів. Але в ситуації в списках кандидатів у депутати місцевих рад, вони скоріш є аутсайдерами. На місцевих виборах 2020 році знову присутнє непропорційне розміщення політичними партіями жінок «внизу» партійних списків, та чоловіків «нагорі».

Також нічого не заважало політичним партіям обійти гендерну квоту, жінок умовно додавали в списки кандидатів, які допомагали партійним організаціям у досягненні 40 % квотування і під час або після перегонів, вони склали мандат.

За висновками моніторингу, який здійснював «Український Жіночий Фонд», за результатами виборів 2020 року, 63 % кандидатів на виборах до міських рад Києва та інших обласних центрів, які вибули, – це жінки (ЦВК, 2020).

За результатами виборів голів ОТГ Львівської області, було обрано 4 жінки, а саме:

Белзька ОТГ – Оксана Береза

Мостиська ОТГ – Мирослава Пельц

Новороздільська ОТГ – Ярина Яценко

Хирівська ОТГ – Мирослава Королюк

Негативна тенденція прослідковується у 7 скликанні Львівської обласної ради. Серед 84 депутатів ЛОР, було обрано всього 14 жінок.

У Львівській міській раді було виявлено найкращий показник, адже серед 64 депутатів ЛМР, було обрано 17 жінок.

За результатами ЦВК, було обрано 3 жінок на посаду голів ОТГ Чернівецької області, а саме:

Назва міста районного значення	Кого було обрано
Новодністровська міська рада	Наталія Цимбалюк
Новоселицька міська рада	Марія Нікорич
Мамаївська міська рада	Наталія Катрюк

На прикладі Харківської міськради можна побачити позитивний результат від впровадження гендерного квотування в 40 %. Гендерне представництво міськради VII (2015-2020 налічувала 66 чоловіків та 18 жінок. В свою чергу гендерне представництво VIII скликання показало прогрес від впровадження 40 % квотування. Чоловіків було обрано 56, жінок 28.

Гендерні квоти впровадженні у виборче законодавство спрацювали позитивно, та значною мірою збільшили жіноче представництво у складі Харківської міськради.

Серед голів Харківських міст районного значення, було обрано 2 жінок:

Назва міста районного значення	Кого було обрано
Красноградська міська громада, Красноградський район	Кривенко Світлана Миколаївна
Чугуївська міська громада, Чугуївський район	Мінаєва Галина Миколаївна

На посаду голів селщних громад, було обрано 6 жінок:

Назва селищних рад	Кого було обрано
Краснокутська селищна громада, Богодухівський район	Карабут Ірина Олександрівна
Зачепилівська селищна громада, Красноградський район	Петренко Олена Олександрівна
Дворічанська селищна громада, Куп'янський район	Турбаба Галина Григорівна
Роганська селищна громада, Харківський район	Черненко Марія Вікторівна
Шарівська селищна рада	Носова Марина Олександрівна
Чугуївський р-н, Новопокровська селищна громада	Слабінська Олена Сергіївна

За результатами обрання сільських голів, було обрано 2 жінки:

Назва сільських громад	Кого було обрано
Наталинська сільська громада, Красноградський район	Третяк Олена Василівна
Петропавлівська сільська громада Куп'янський район	Козирєва Ольга Миколаївна

Херсон:

За результатами голосування до Херсонської міськради було обрано 13 жінок.

В той ж момент жінки рівномірно були розподілені у перших п'ятірках, тому вважати, що вони були чисто технічними кандидатами, не можна.

7 кандидаток було обрано за партійними списками, а 6 з них на округах.

Перелік об'єднаних територіальних громад в яких було обрано жінок, станом на 01.06.2020 :

Назва селищних рад	Кого було обрано
Білозерська селищна, Білозерський район	Чередник Антоніна Іванівна

Назва сільських громад	Кого було обрано
Борозенська сільська громада, Великоолександрівський район	Кузьміна Галина Луківна
Великокопанівська сільська громада, Олешківський район	Костенко Валентина Дмитрівна
Вербівська сільська громада, Нижньосірогозький район	Ганели Татяна Миколаївна
Долматівська сільська громада, Голопристанський район	Баранова Алла Іванівна
Зеленопідська сільська громада, Каховський район	Лобунько Галина Павлівна
Чулаківська сільська громада, Голопристанський район	Корольова Світлана Володимирівна

Запровадження 40 % гендерної квоти спрацювало на користь збільшення жіночого представництва у місцевих радах. Але для покращення гендерного балансу в місцевих радах, потрібно чітко дотримуватись норм гендерних квот не лише на етапах реєстрації кандидатів але і під час всього виборчого процесу, також потрібне впровадження дієвих механізмів контролю та покарання за недотримання гендерної квоти. У своїй діяльності органи місцевого самоврядування повинні демонструвати позитивний

приклад у питаннях гендерного балансу. Формування в органах місцевого самоврядування професійного робочого середовища з нульовим рівнем терпимості до дискримінації за ознакою статі та до домагань за статевою ознакою до працівників органах місцевого самоврядування – як постійних, так і тимчасових – є надзвичайно важливим для досягнення справжньої гендерної рівності в органах місцевого самоврядування. Випадки домагань та експлуатації працівників за ознакою статевої приналежності вищим керівництвом часто не озвучуються та не документуються, що перешкоджає їхньому розслідуванню та викоріненню відповідної практики. Тому органам місцевого самоврядування варто намагатися переглядати та реформувати власні внутрішні процедури контролю, забезпечувати відсутність дискримінації, впроваджувати політику, спрямовану на запобігання домаганням, а також заохочувати інформування та ретельне розслідування подібних випадків із застосуванням пропорційних санкцій до порушників.

Висновки до 3-го розділу

У суспільних дебатах про гендерну рівність дедалі важливішим питанням є роль жінок у політиці, умовах, у яких гендерна нерівність набагато більша, ніж в інших галузях. В Україні присутність жінок у парламенті та уряді, безумовно, збільшилася: ми досягли прогресу.

Системна дискримінація, нерівні владні відносини та шкідливі соціально-культурні норми та практика, які часто відтворюються або навіть посилюються в Інтернеті, глибоко вкоренилися та перешкоджають заохоченню прав жінок та зміцненню їхньої влади у всіх сферах. Для подолання гендерної нерівності потрібен глибокий рух за трансформацію, який може виходити лише зсередини суспільства за активної участі всіх, включаючи чоловіків.

Для жінок проблема полягає не так у політичній інтеграції, як у отриманні ролі влади та керівництва. Насправді є багато перешкод, які необхідно подолати в політичному процесі відбору та виборів. По-перше,

брак модельних фігур, якими можна надихатись, може негативно позначитися на інтересі жінок до політичної кар'єри. Крім того, саме через відсутність гендерної представленості формуються низькі очікування успіху, що ще більше перешкоджає участі. Ще одна причина, яка може стримати деяких жінок, – це реальна нестача часу для приділення політичної діяльності, тому що вони займаються домашнім господарством і власною зайнятістю.

Участь жінок у політичному житті та гендерна рівність у виборах можуть заохочуватися як за допомогою міжнародних зобов'язань, так і за допомогою внутрішніх правових положень. Міжнародні документи з прав людини містять зобов'язання, прийняті державами для сприяння участі жінок у виборах. Внутрішні правові рамки, включаючи конституції, виборчі закони та відповідне законодавство.

За головну ціль гендерної політики потрібно визначити відхід від законодавчого квотування, та заохочення партій, до добровільних квот політичними пратіями. Також потрібно надавати допомогу жінкам на різних етапах виборчого процесу, включаючи передвиборчий, виборчий та післявиборчий періоди.

Значну роль у вирішенні питання гендерної нерівності в Україні, може зіграти громадянська просвіта, адже завдяки цьому можна заохочувати нових людей до політичного життя країни. Задля більшою обізнаності суспільства можна надавати інформацію про так званого «виборця» в якому будуть міститись основні факти, що дозволяють кваліфікованим громадянам голосувати, включаючи дату, час та місце голосування, тип виборів, документи, що засвідчують особу, необхідні для встановлення правочинності, реєстраційні вимоги та спосіб голосування. Навчання виборців, як правило, спрямоване на мотивацію та готовність виборців до повної участі у виборах. У ньому розглядаються складні концепції, такі як зв'язок між процесом голосування та правами людини; роль, обов'язки та права виборців; таємність голосування; зв'язок між виборами та демократією;

чому кожен голос важливий.

Для покращення стану гендерної рівності в Україні важливо:

- Змінити основний фокус втручання (виконання політики), а не розвивати паралельні заходи. Йдеться не про виконання незліченних програм, а про перегляд підходу до їх застосування.

- Інформувати політичні партії про гендерні питання та заохочення до залучення більшої кількості жінок до їхніх керівних структур;

- Позичування у списках політичних партій жінок пропорційно;

- «Ефективний» паритет: крім розподілу місць, ефективний розподіл влади між жінками та чоловіками залишається проблемою для забезпечення якісного паритету чи ефективної участі;

- Участь жінок у процесі;

- Вплив застарілих принципів та сексизму, який впливає на участь жінок у політиці;

- Роль жінок у виборчих консультаціях та місіях зі спостереження за виборами;

- Підвищення обізнаності жінок через навчальні семінари;

- Навчання жінок-членів та кандидатів на виборах;

- Стажування для обміну досвідом з іншими країнами;

Урядові суб'єкти повинні:

- Забезпечити відповідність їх законів міжнародним стандартам у галузі прав людини;

- Включати жінок у дискусії та переговори, що ведуть до прийняття нових виборчих систем та виборчих законів, а також до органів, відповідальних за впровадження таких систем та законів;

- Переглянути законодавство та нормативні акти для виявлення елементів, які можуть перешкоджати участі жінок у виборах, та внести поправки до законів для усунення будь-яких виявлених проблем.

Виступаючи за збільшення числа жінок-законодавців, загальний аргумент полягає в тому, що "Було б непогано, якби був хтось, хто може

служити політиком, але чи правильно намагатися підняти певне число тільки тому, що це "жінка"?" Звичайно, можуть бути думки, що створення такої системи, як система кварталів, і насильницьке збільшення кількості жінок призведе до відбору чоловічих місць зі здібностями та мотивацією, і можуть бути думки, що це "зворотня дискримінація" для чоловіків.

ВИСНОВКИ

Задля покращення гендерного балансу у гендерній політиці, слід впровадити нові шляхи вдосконалення взаємодії між всіма суб'єктами політики.

Насамперед, необхідно суттєво посилити право на політичне волевиявлення як у просторі виборчої політики, так і в повсякденному житті. Зараз громадянки, особливо молоді громадянки, звикли висловлювати та організовувати свої політичні погляди різними способами в онлайн та офлайн просторах. Необхідно гарантувати, що ця свобода може бути виражена без обмежень навіть у просторі виборчої політики, щоб гендерні питання могли природним чином з'явитися на виборчому порядку денному, а відомі партії та політики також могли підвищити свою чутливість до гендерних питань

Можливе впровадження підтримки для новообраних депутатів, створити програми наставництва для нових жінок-депутатів з більш досвідченими членами парламенту (чоловіками чи жінками).

Підтримка розробок (або внесення змін) до парламентських стратегічних планів, щоб включити цілі гендерної рівності з конкретними діями, часовими рамками та показниками для моніторингу прогресу.

Консультації з жіночими групами для отримання зворотного зв'язку щодо запропонованих законодавчих ініціатив (не тільки щодо тих, які явно пов'язані з гендерною рівністю) та інтеграції результатів у процес прийняття рішень

Зміни, щодо медіа та комунікаційної політики враховуючи гендерні аспекти.

Збільшення фінансування державної та регіональної програм забезпечення рівності жінок і чоловіків, виконання необхідних дій щодо забезпечення виконання діючих державних програм і планів, що виникають із правами жінок, і прийняття заходів для одночасної розробки нових

програм і планів на регіональному рівні.

Розробити політику протидії переслідуванням і дискримінації для членів органів виборчої системи.

Важливо також запровадити на загальному політичному рівні обмін досвідом з питань гендерної рівності та захисті прав.

Заперечення гендерних стереотипів та упередженості, через онлайн-платформи або через інтерв'ю. Використання соціальних мереж в якості інструменту для поширення та залучення жінок до політики.

Включити гендерну підготовку (навчання у соціальному контексті) до курсів професійної підготовки, тобто. для підготовки суддів, адвокатів, студентів-правників тощо. Адже на практиці питання гендеру в суді майже не вирішується у судовій практиці.

Підвищення проінформованості про гендерну концепцію та гендерну рівність, гендерну проблематику та важливість участі жінок у політичному житті та прийняття рішень... і т.д.

Українське законодавство підтримує жіночі права і відкриває можливості до залучення жінок до політики, на досить високому рівні. Але незважаючи на це Україна ще далека до досягнення гендерної рівності, як в побуті так і на політичній сфері. Потрібне реформування українського суспільства для зміцнення гендерної рівності в Україні.

Аналізуючи різні опитування, стосовно ставлення до жінок у політиці, можна дійти висновку, що у жінок є майбутнє у політичній сфері. Українці бажають бачити більше жінок в політиці. Формуються позитивні тенденції щодо позитивного ставлення суспільства з цього питання.

Ці результати є перспективною платформою для створення програм забезпечення рівності, можливо, спрямованих насамперед на жінок. Українські жінки, які виходять із традиційних соціальних ролей та рамок сприйняття, можуть не повною мірою усвідомити переваги для них та суспільства, які можна виграти від більшого представництва жінок у політиці. Навчальні заняття для жінок, які проводяться до або одночасно з

публічними обговореннями за участю будь-яких зацікавлених сторін з питань гендерної рівності, мають покращити картину. Переосмислення політики та державної служби як професії серед тисяч інших професій, яким жінки можуть вибрати, і те, де вони можуть досягти успіху, має зменшити заборони та пом'якшити страхи. Приклади сьогоднішніх успішних жінок-політиків, які могли б служити зразками, що надихають для наслідування, мають допомогти українським жінкам подолати свою стриманість брати участь у політичному плані.

Очікується, що збільшення кількості жінок в уряді – тенденція, яку підтримують виборці – призведе до позитивних результатів у майбутньому. Чим більше жінок у центральних та місцевих органах влади, тим легше Україні піднятися сходами до гендерної рівності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вороніна О. А. Теория и методология гендерных исследований. Курс лекций. Москва, 2001. 416 с.
2. Гендерна політика в системі державного управління : підручник / за заг. ред. М. М. Білинської. Запоріжжя : Друк. світ, 2011. 132 с.
3. Гоббс Т. Левіафан. Київ: Дух і Літера, 2000.
4. Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_621#Text
5. Державна служба статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Загальна декларація з прав людини URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
7. Загальні рекомендації Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок – URL: http://www.old.if.gov.ua/files/uploads/Zakluchni_zauvazhennya_Komitetu_OON.pdf
8. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації» від 2013. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.
9. Закон України «Про місцеві вибори» від 14 липня 2015 № 595-VIII // URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
10. Захарова О. Рівні можливості для жінок і чоловіків у законодавчих та виконавчих органах влади України. Ранжування інституцій за фактором гендерної рівності [Електронний ресурс] / О. Захарова, Т. Марценюк ; Міжнародний центр перспективних досліджень. – 2015. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/publ_kac_yarenk_ngukr_f_nalna.pdf
11. Кабінет Міністрів України. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року. № 1. ст. 91. (2007).
12. Кабінет Міністрів України. Національний план дій щодо поліпшення становища жінок та сприяння впровадженню гендерної рівності у суспільстві на 2001–2005 рр. № 479 (2001).

13. Кант І. Критика чистого розуму // Твори. Том 3 – М., 1964, с.67 – 799.
14. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року (CEDAW) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.
15. Конвенція Організації об'єднаних націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
16. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульська конвенція) URL: <http://www.old.if.gov.ua/files/uploads/стамбульська%20конвенція.pdf>
17. Конституція України: від 28.06.1996 №254к/96-ВР. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
18. Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР): 29 квітня 1918 року. Історія української Конституції / упоряд. А.Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. К.: Право, 1997. С. 105-112.
19. Конституція Української соціалістичної радянської республіки 1919. Офіційний сайт Верховної Ради України. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19>>. (2020, квітень, 01).
20. Конституція УРСР 1978 (Верховна Рада Української РСР). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#o1>>.
21. Кресіна І. О. Гендерний аналіз політичного процесу в Україні / І. О. Кресіна, О. Б. Ярош // Гендерні паритети в умовах трансформації суспільства : [монографія] / за заг. ред. Н. М. Онищенко, Н. М. Пархоменко. – К. : Вид-во «Юрид. думка», 2007. – С. 178–218.
22. Кісь О. Дефініції фемінізму [Електронний ресурс] / О. Кісь. URL: <http://www.azh.com.ua/lib/definiciiifeminizmu> .
23. Марцеляк О.В., Марцеляк С.М. Правова природа й види цензів у виборчому праві. Науковий вісник Ужгородського національного

- університету. Серія Право. 2015. Випуск 33. Том 1. С. 79-93. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4806/1>
24. Народні депутати України 3-го скликання (1998 – 2002) / Верховна Рада України URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radan_gs09/d_index_arh?skl=3
25. Народні депутати України IV скликання (2002 – 2006) / Верховна Рада України URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputat_list?skl=5
26. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_deputat_list
27. Пекін + 15 і Україна: міжнародні зобов'язання і практики впровадження/ упорядниці О.Суслова, 2010 [Електронний ресурс]. URL: http://empedu.org.ua/sites/default/files/files/publications_materials/gfw_bplus_15_report_publication.pdf
28. Пекінська декларація 1995 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507
29. Позачергові вибори народних депутатів України 21 липня 2019 року – Режим доступу: https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-narodnih-deputativ-ukraini/pozachergovi-vibori-narodnih-deputativ-ukraini-21-lipnya-2019-roku.html
30. Позачергові вибори народних депутатів України 26 жовтня 2014 року – URL: https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-narodnih-deputativ-ukraini/pozachergovi-vibori-narodnih-deputativ-ukraini-26-zhovtnya-2014-roku.html
31. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17 листопада 2011 року № 4061-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 10. Ст. 73.
32. Про вибори народних депутатів України : Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10–11 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4061-17/page4>.
33. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>

34. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 верес. 2005 р. No 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>. 29 (дата звернення: 01.10.2020).
35. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. No 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 01.10.2020).
36. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 року No 1906-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. No 50. Ст. 540.
37. Про місцеві вибори. Закон України від 14 липня 2015 року No 595-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
38. Про політичні партії : Закон України від 1 травня 2015 р. No 2365-14 / Верховна Рада України. URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2365-14\(10\)](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2365-14(10)).
39. ПРОТОКОЛ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИБОРЧОЇ КОМІСІЇ URL: https://www.cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2018/10/zbvo_2012.pdf
40. Пізанська К. Книга про Град Жіночий / Кристина Пізанська., 1405.
41. Резолюція Ради Безпеки 1325 (2000) «Жінки, мир, безпека», прийнята на 4213 засіданні Ради Безпеки : міжнар. док. від 31 жовт. 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_669. 30 (дата звернення: 01.10.2020).
42. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_669#Text
43. Сайт ЦВК / Вибори народних депутатів України 26.03.2006/ Загальні аналітичні данні по кандидатам URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2006/w6p001.html>
44. Сайт ЦВК / Чергові вибори народних депутатів України 2002 / Загальні аналітичні данні по кандидатам. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2002/webproc0v.html>
45. Сайт ЦВК / Чергові вибори народних депутатів України 29.03.1998. Загальні аналітичні данні по кандидатам. URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd1998/webproc0vfc93.html>

46. Сайт ЦВК/ Позачергові вибори народних депутатів України 30.09.2007/
Загальний список депутатів URL:
<https://www.cvk.gov.ua/pls/vnd2007/w6p001.html>
47. Словник гендерних термінів присвячений основній термінології в галузі гендеру та фемінізму. URL: <http://a-z-gender.net/ua/genderna-demokratiya.html>.
48. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки URL:
<http://www.center.gov.ua/blog/item/3424-стратегія-з-гендерної-рівності-ради-європи-на-2018-2023-роки>
49. Парсонс Т. (Ред.) (1972) Американська соціологія: Перспективи. Проблеми. Методи.
50. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
51. Указ Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 26 липня 2005 року № 1135/2005 URL:
<http://www.uazakon.com/document/fpart42/idx42174.htm>
52. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. К.: Український жіночий фонд. 41 с. URL:
<https://www.osce.org/files/f/documents/d/7/85975.pdf>.
53. Факультативний протокол до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794
54. Цілі розвитку Тисячоліття ООН: Україна 2015, Ціль No 6 «Забезпечення гендерної рівності» URL: <http://www.ukraine2015.org.ua/tsil6>
55. Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року, визначені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. № 70/1 URL:
<https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/sustainable-development-goals.html>

56. Юник І. Г. Сучасні підходи щодо реалізації паритетної демократії в органах публічної влади зарубіжних країн. Ефективність державного управління. 2013. Вип. 36. С. 166–173.
57. Якість урядового інституту (QoG), URL: <http://www.qog.pol.gu.se> [Дата звернення 17.12.2019]
58. Європейський інститут гендерної рівності (EIGE) Гендерні квоти. URL: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1203> [Дата звернення 19.12.2019]
59. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОРТАЛ. Посилання: <https://eu-ua.org>
60. Індекс глобальної гендерної нерівності (Gender Global Gap Report), 2016 URL: <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2016/economies/#economy=UKR>
61. Anckar, C., (2002) *Efekter av Valsystem*. SNS Förlag.
62. Anckar, C., Bengtsson, Å., Denk, T. & Karvonen, L. (2013) *Komparativ Politik; Institutioner och Beteenden*. Studentlitteratur AB, Lund.
63. Beramendi, Virginia et al., *Direct Democracy: The International IDEA Handbook* (Stockholm: International IDEA, 2008).
64. Council of Europe, *Supervising Electoral Processes*, (Strasbourg: Council of Europe, 2010).
65. Debrah, Emmanuel, 'Measuring Governance Institutions' Success in Ghana: The Case of the Electoral Commission, 1993–2008',
66. *Election Administration, Volume III: Costing Elections* (Washington, DC: National Clearinghouse on Election Administration, 1979)
67. *Electoral Gender Quota Systems and Their Implementation in Europe* [Electronic resource] / ed. by D. Dahlerup, L. Freidenvall, E. Stolt, K. Bivald, L. Persson // Stockholm University in cooperation with International IDEA. – 2008. URL: <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200903/20090310ATT51390/20090310ATT51390EN.pdf>. – Title from the screen.
68. *Gender and SSR Glossary*. UNINSTRAW. – Режим доступу: <http://www.uninstraw.org/en/index.php?option=content&task=blogcategory&id=153&Itemid=213>

69. Gender budgeting: Final report of the Group of specialists on gender budgeting (EG-S-GB (2004) RAP FIN). The Council of Europe, Directorate General of Human Rights, Strasbourg, 2005, 48 p. URL: <https://rm.coe.int/1680596143>
70. International IDEA (Institute for Democracy and Electoral Assistance), Gender Quotas Database. URL: <https://www.idea.int/data-tools/data/gender-quotas/quotas>
71. International IDEA (Institute for Democracy and Electoral Assistance), База даних дизайну виборчої системи. URL: <https://www.idea.int/data-tools/data/electoral-system-design>.
72. Pateman C. The Sexual Contract. Stanford: Stanford University Press, 1988. 218 p.
73. Sociological Analysis of Advertisement. URL: <https://lg3088.wordpress.com/sociological-analysis-of-advertisement/>
74. The Global Gender Gap Report 2017. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-gender-gap-report-2017> (Date of access 20.03.2018).
75. The Use of Open Source Technology in Elections (Stockholm: International IDEA, 2014)
76. UNESCO, Measuring Gender Equality in Science and Engineering: the SAGA Toolkit, SAGA Working Paper 2. Paris, 2017. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0025/002597/259766e.pdf>.
77. Women in National Parliament. Situation on 1st January 2018. URL: <http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>.
78. Women in national parliaments / Situation as of 1st February 2014 URL: <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm>

ДОДАТКИ

Додаток 1

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Бабинська сільська рада	Несторяк Світлана Василівна
Болехівська сільська рада	Ясиницька Дарія Василівна
Бортниківська сільська рада	Глоснічка Надія Степанівна
Бродківська сільська рада	Леницька Олександра Богданівна
Бучалівська сільська рада	Буньо Галина Йосифівна
Ванівська сільська рада	Пагула Ганна Василівна
Верховецька сільська рада	Сало Оксана Прокопівна
Вирівська сільська рада	Батийовська Марія Петрівна
Віжомлянська сільська рада	Драбчук Оксана Дмитрівна
Вільшаницька сільська рада	Ковалик Любов Ігорівна
Воле-Висоцька сільська рада	Скіп Анна Федорівна
Волицька сільська рада	Білик Надія Павлівна
Вороцівська сільська рада	Перун Ірина Михайлівна
Гаївська сільська рада	Пушка Віра Євгенівна
Галичанівська сільська рада	Шевчик Любов Федорівна
Глинська сільська рада	Тенета Ольга Ярославівна
Гологірська сільська рада	Лукаевич Марія Михайлівна
Голубицька сільська рада	Крутяк Любов Степанівна
Гончарівська сільська рада	Венярьська Марія Ігорівна
Гординянська сільська рада	Зозуля Любов Миколаївна
Гумніська сільська рада	Кравець Тетяна Яремівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Двірцівська сільська рада	Стрілець Надія Михайлівна
Держівська сільська рада	Гузар Леся Ярославівна
Дідилівська сільська рада	Сумка Валентина Володимирівна
Дмитрівська сільська рада	Пташник Світлана Степанівна
Добросинська сільська рада	Гец Галина Василівна
Добростанівська сільська рада	Гуль Іванна Іванівна
Довгомостиська сільська рада	Павлів Оксана Йосипівна
Домашівська сільська рада	Ващишин Ольга Михайлівна
Дубаневицька сільська рада	Іванів Галина Іванівна
Жовтанецька сільська рада	Вихопень Люба Григорівна
Заболотцівська сільська рада	Дискант Марія Володимирівна
Завидовицька сільська рада	Богоніс Люся Василівна
Замочківська сільська рада	Щигель Марія Володимирівна
Заставненська сільська рада	Руда Надія Степанівна
Зашківська сільська рада	Чекайло Оксана Володимирівна
Звенигородська сільська рада	Толопко Наталія Андріївна
Золотковицька сільська рада	Збитковська Леоніда Мачеславівна
Йосиповицька сільська рада	Лапай Мирослава Миронівна
Калинівська сільська рада	Чулик Оксана Василівна
Карівська сільська рада	Черняк Ярослава Василівна
Карпатська сільська рада	Момоход Марія Федорівна
Кізілівська сільська рада	Бура Галина Ярославівна
Кніселівська сільська рада	Крайківська Марія Степанівна
Княжівська сільська рада	Левуль Галина Юхимівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Княжпільська сільська рада	Сива Ольга Миколаївна
Колтівська сільська рада	Кальмук Любов Володимирівна
Конопницька сільська рада	Питько Світлана Іванівна
Корчівська сільська рада	Сідельник Галина Григорівна
Красівська сільська рада	Заріцька Ганна Іванівна
Кривецька сільська рада	Мох Світлана Володимирівна
Криницька сільська рада	Левенець Ганна Іванівна
Ланівська сільська рада	Дяків Софія Григорівна
Лешнівська сільська рада	Гудима Любов Андріївна
Луківська сільська рада	Федак Марія Іванівна
Любинська сільська рада	Росик Леся Василівна
Любинцівська сільська рада	Семйоник Наталія Богданівна
Маломокрянська сільська рада	Коваль Любов Іванівна
Мильчицька сільська рада	Лісна Ніна Романівна
Милятинська сільська рада	Гриневич Світлана Миколаївна
Містківська сільська рада	Кіт Зіновія Михайлівна
Млиніська сільська рада	Юхман Галина Романівна
Монастирецька сільська рада	Федишин Надія Михайлівна
Наквашанська сільська рада	Лотоцька Мар'яна Павлівна
Наконечнянська сільська рада	Черкас Марія Іванівна
Никловицька сільська рада	Голубка Марія Ярославівна
Новосілко-Опарська сільська рада	Яруш Емілія Марківна
Новосільська сільська рада	Пілющак Людмила
Оглядівська сільська рада	Олійник Оксана Йосипівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Ожидівська сільська рада	Шах Олександра Юріївна
Опаківська сільська рада	Шагур Ганна Михайлівна
Переможненська сільська рада	Гладиш Оксана Миколаївна
Підгайчиківська сільська рада	Стахів Наталія Осипівна
Підгайчиківська сільська рада	Яремчук Марія Миколаївна
Підгорецька сільська рада	Михайлишин Надія Миколаївна
Підлипецька сільська рада	Гуменюк Ганна Йосипівна
Підліссянська сільська рада	Кукурік Любов Михайлівна
Плав'янська сільська рада	Бенькалович Мирослава Миколаївна
Побужанська сільська рада-	Дацків Любов Григорівна
Повітненська сільська рада	Козак Галина Володимирівна
Половецька сільська рада	Руда Оксана Пилипівна
Полтв'янська сільська рада	Невмержицька Марія Володимирівна
Пониковицька сільська рада	Бенедик Галина Миколаївна
Поповицька сільська рада	Сціра Любомира Богданівна
Ражнівська сільська рада	Кісь Ярослава Миколаївна
Рогізненська сільська рада	Близняк Ольга Степанівна
Роздільненська сільська рада	Чернявська Ганна Тарасівна
Ролівська сільська рада	Бугера Мирослава Степанівна
Руда-Колтівська сільська рада	Дмитрів Галина Михайлівна
Рясне-Руська сільська рада	Смокоровська Емілія Петрівна
Свитазівська сільська рада	Гарасимчук Анна Іванівна
Семигинівська сільська рада	Грех Ольга Михайлів
Скнилівська сільська рада	Тиндик Марія Олександрівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Скоморохівська сільська рада	Гібляк Надія Ярославівна
Словітська сільська рада	Діжак Олександра Іванівна
Смолинська сільська рада	Онишків Олександра Миколаївна
Соколівська сільська рада	Ткач Софія Михайлівна
Соколянська сільська рада	Стецина Надія Миронівна
Станинська сільська рада	Згурська Наталія Романівна
Станіславчицька сільська рада	Котовська Надія Романівна
Станківська сільська рада	Гусак Зеновія Володимирівна
Староскварявська сільська рада	Кубай Надія Михайлівна
Сторонибабська сільська рада	Винниченко Ірина Петрівна
Стрептівська сільська рада	Ренчка Євгенія Михайлівна
Стрілковицька сільська рада	Хробак Олександра Василівна
Струтинська сільська рада	Бучинська Надія Леонівна
Суховільська сільська рада	Добрянська Таня Йосипівна
Сушнівська сільська рада	Ожйівська Леся Миронівна
Телязька сільська рада	Гібляк Надія Григорівна
Тернопільська сільська рада	Гальків Ганна Павлівна
Труханівська сільська рада	Булак Надія Олексіївна
Тщенецька сільська рада	Дика Марія Михайлівна
Убинівська сільська рада	Шеремета Ганна Василівна
Утішківська сільська рада	Лакатош Тетяна Михайлівна
Хідновицька сільська рада	Михасяк Ольга Романівна
Чайковицька сільська рада	Сарафин Любов Євгенівна
Чемеринецька сільська рада	Івасечко Ксенія Володимирівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Чернівська сільська рада	Федевич Надія Іванівна
Яблунівська сільська рада	Романюк Надія Ігорівна
Ясенівська сільська рада	Сенюта Марія Миронівна
Яструбичівська сільська рада	Сірко Катерина Василівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Балковецька сільська рада	Урсакій Лідія Федорівна
Берестянська сільська рада	Гульпе Валентина Олексіївна
Біловецька сільська рада	Чуравіна Зінаїда Афанасіївна
Бочковецька сільська рада	Боднар Ніна Григорівна
Брідоцька сільська рада	Спіжавка Любов Іванівна
Валя-Кузьминська сільська рада	Гронік Наталія Олексіївна
Великобудська сільська рада	Вакарашу Марія Михайлівна
Вовчинецька сільська рада	-Жулепа Валентина Іванівна
Долинянська сільська рада	Дудчак Валентина Григорівна
Зарожанська сільська рада	Тирон Лідія Григорівна
Каплівська сільська рада	Тісногуз Світлана Михайлівна
Комарівська сільська рада	Бажура Світлана Іванівна
Кулішівська сільська рада	Харабара Галина Іванівна
Магальська сільська рада	Нандриш Олена Троянівна
Малинецька сільська рада	Плаксива Зінаїда Юхимівна
Несволянська сільська рада	Чеботар Алла Сергіївна
Ожівська сільська рада	Шевчук Раїса Миколаївна
Пашковецька сільська рада	Корнівська Світлана Михайлівна
Петрашівська сільська рада	Олару Лілія Георгіївна
Підзахаричівська сільська рада	Андрюк Оріся Федорівна
Погорілівська сільська рада	Зоникова Галина Георгіївна
Розтоківська сільська рада	Ілюк Марія Миколаївна
Рокитненська сільська рада	Роман Оксана Олексіївна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Росошанівська сільська рада	Кучейник Світлана Василівна
Санковецька сільська рада	Стрільчук Ніна Сергіївна
Селятинська сільська рада	Собкович Веронія Миколаївна
Слобода-Комарівська сільська рада	Дульгер Любов Георгіївна
Снячівська сільська рада	Іонуц Сільвія Петрівна
Стерченська сільська рада	Будей Наталія Василівна
Хрещатицька сільська рада	Косоловська Марія Степанівна
Цуренська сільська рада	Ястремська Лілія Віорелівна
Чагорська сільська рада	Ткачук Вікторія Іванівна
Чепоніська сільська рада	Дудка Валентина Іванівна
Черешенська сільська рада	Іванюк Георгіна Іллівна
Чудейська сільська рада	Долінська Мануела Георгіївна
Шировецька сільська рада	Боднарюк Галина Іванівна
Юрковецька сільська рада	Смеречанська Марія Дмитрівна

Додаток 3

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Абрикосівська сільська рада	Посталовська Ольга Іванівна
Балашівська сільська рада	Чумаченко Тетяна Євгеніївна
Балтазарівська сільська рада	Войцеховська Наталія Віталіївна
Білоусівська сільська рада	Новіцька Людмила Сергіївна
Біляївська сільська рада	Єгорова Світлана Володимирівна
Благодатненська сільська рада	Чулан Валентина Данилівна
Василівська сільська рада	Шутько Тетяна Григорівна
Великоблаговіщенська сільська рада	Павлюченкову Людмилу Вікторівну

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Великокопанівська сільська рада	Костенко Валентина Дмитрівна
Вербівська сільська рада	Ганелі Тетяна Миколаївна
Веселівська сільська рада	Аннас Людмила Іванівна
Високівська сільська рада	Перебенко Євгенія Іванівна
Вільненська сільська рада	Сизова Ольга Іванівна
Гаврилівська сільська рада	Чепей Зінаїда Василівна
Гаврилівська сільська рада	Вовченко Ірина Михайлівна
Геройська сільська рада	Богдан Любов Егорівна
Горностаївська сільська рада	Крандакова Олена Павлівна
Дивненська сільська рада	Тарасюк Тетяна Іванівна
Дмитрівська сільська рада	Землянська Лідія Тарасівна
Дніпровська сільська рада	Юрченко Тамара Олександрівна
Дудчанська сільська рада	Грицик Аліна Валентинівна
Заводівська сільська рада	Тахасюк Лариса Михайлівна
Заградівська сільська рада	Шалига Наталя Максимівна
Іванівська сільська рада	Зелена Валентина Василівна
Катеринівська сільська рада	Костецька Ганна Григорівна
Кізомиська сільська рада	Бандурист Наталія Іванівна
Краснознам'янська сільська рада	Біла Віра Григорівна
Львівська сільська рада	Варару Людмила Василівна
Магдалинівська сільська рада	Комарова Неля Миколаївна
Малешестірнянська сільська рада	Чайковська Ольга Миколаївна
Маркеєвська сільська рада	Сафар Світлана Миколаївна
Надеждівська сільська рада	Крисаленко Любов Іванівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Новобериславська сільська рада	Лелюх Лілія Адилівна
Нововознесенська сільська рада	Черненко Валентина Леонтіївна
Нововоскресенська сільська рада	Соколенко Людмила Анатоліївна
Новодмитрівська сільська рада	Дереза Галина Олексіївна
Новозбур'ївська сільська рада	Самойленко Таїсія Іванівна
Новоіванівська сільська рада	Лавринчук Тетяна Анатоліївна
Новокиївська сільська рада	Нещасна Олена Пилипівна
Новомиколаївська сільська рада	Іващенко Ольга Володимирівна
Новомиколаївська сільська рада	Ющук Надія Володимирівна
Новоолександрівська сільська рада	Яцишина Наталя Михайлівна
Озерянська сільська рада	Бовтик Ніна Євгеніївна
Олексіївська сільська рада	Степанова Валентина Миколаївна
Осокорівська сільська рада	Гомон Світлана Григорівна
Первомаївська сільська рада	Третяк Людмила Миколаївна
Першокостянтинівська сільська рада	Михайловська Тетяна Володимирівна
Петрівська сільська рада	Сукач Ольга Трохимівна
Правдинська сільська рада	Шевченко Любов Василівна
Преображенська сільська рада	Симерецька Олена Михайлівна
Привільненська сільська рада	Правдюк Валентина Миколаївна
Птахівська сільська рада	Дудченко Валентина Степанівна
Райська сільська рада	Макарова Наталія Леонідівна
Роздольненська сільська рада	Холодир Антоніна Володимирівна
Роздольненська сільська рада	Величенко Тетяна Леонідівна
Самійлівська сільська рада	Гайдаш Любов Миколаївна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Степанівська сільська рада	Ткач Тетяна Миколаївна
Стокопанівська сільська рада	Дядюшева Зоя Анатоліївна
Строганівська сільська рада	Загороднюк Світлана Володимирівна
Таврійська сільська рада	Галянтова Тетяна Степанівна
Томаринська сільська рада	Римашевська Віра Кирилівна
Томинобалківська сільська рада	Чередник Антоніна Іванівна
Трифонівська сільська рада	Гончаренко Віра Ростиславівна
Трохимівська сільська рада	Чукаєва Віра Вікторівна
Урожайненська сільська рада	Москаленко Марія Павлівна
Ушкальська сільська рада	Журба Наталя Миколаївна
Червоноперекопська сільська рада	Лобунько Галина Павлівна
Червонополянська сільська рада	Подпалова Валентина Анатоліївна
Чистопільська сільська рада	Логвінова Наталя Василівна
Чкаловська сільська рада	Кумпете Валентина Іванівна
Чонгарська сільська рада	Білецька Тетяна Олександрівна
Чулаківська сільська рада	Корольова Світлана Володимирівна
Щорсівська сільська рада	Шарлай Тетяна Іванівна

Додаток 4

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Андріївська сільська рада	П'ятак Людмила Іванівна
Аполлонівська сільська рада	Яновська Ліна Станіславівна
Артільна сільська рада	Поліщук Ольга Микитівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Безмятежненська сільська рада	Буценко Олена Олександрівна
Бессарабівська сільська рада	Герасименко Валентина Григорівна
Бірківська сільська рада	Давиденко Тетяна Станіславівна
Борівська сільська рада	Гусейнова Ганна Олександрівна
Борщівська сільська рада	Передеря Олена Іванівна
Борщівська сільська рада	Шульга Лідія Леонідівна
Бунаківська сільська рада	Пшенична Катерина Гаврилівна
Бурбулатівська сільська рада	Билим Катерина Володимирівна
Великогомільшанська сільська рада	Строна Раїса Григорівна
Високопільська сільська рада	Шумейко Світлана Анатоліївна
Вишнівська сільська рада	Чемерис Ніна Іванівна
Вишнівська сільська рада	Мелех Валентина Андріївна
Вищесолоненська сільська рада	Кириченко Лідія Миколаївна
Вінницько-Іванівська сільська рада	Соловей Ольга Михайлівна
Вірнопільська сільська рада	Загребельна Ніна Володимирівна
Вовчансько-Хутірська сільська рада	Никоненко Віра Іванівна
Володимирівська сільська рада	Драч Наталя Миколаївна
Володимирівська сільська рада	Куценко Раїса Олександрівна
Волохівська сільська рада	Чугун Інна Олексіївна
Волохово-Ярська сільська рада	Іванова Фаїна Валеріївна
Гаврилівська сільська рада	Потапенко Тетяна Іванівна
Гонтово-Ярська сільська рада	Корсун Людмила Миколаївна
Грушинська сільська рада	Воловик Ганна Григорівна
Дмитрівська сільська рада	Погоріла Людмила Олегівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Довжицька сільська рада	Коник Валентина Борисівна
Домаська сільська рада	Литвиненко Тетяна Григорівна
Дубовогрядська сільська рада	Небога Віра Володимирівна
Єлизаветівська сільська рада	Артеменко Лариса Василівна
Жовтнева Друга сільська рада	Андрющенко Тетяна Семенівна
Жовтнева сільська рада	Пуляєва Ольга Віталіївна
Забаринська сільська рада	Бака Світлана Валентинівна
Задонецька сільська рада	Шевченко Ганна Олексіївна
Заміська сільська рада	Власенко Катерина Андріївна
Зарожненська сільська рада	Бичкова Ольга Семенівна
Іванівська сільська рада	Барилко Надія Володимирівна
Іванівська сільська рада	Рибальченко Валентина Леонтіївна
Іванчуківська сільська рада	Федоряка Галина Петрівна
Іллічівська сільська рада	Беспалая Людмила Леонтіївна
Кам'янська сільська рада	Задніпровська Людмила Сергіївна
Картамиська сільська рада	Волошина Любов Іванівна
Качалівська сільська рада	Ніконова Лариса Миколаївна
Кирилівська сільська рада	Мірошніченко Наталія Миколаївна
Кіровська сільська рада	Голуб Людмила Михайлівна
Кобзівська сільська рада	Лугова Людмила Миколаївна
Козіївська сільська рада	Карабут Ірина Олександрівна
Комарівська сільська рада	Монастирська Олена Володимирівна
Комсомольська сільська рада	Шамаріна Галина Олексіївна
Костівська сільська рада	Суханова Людмила Миколаївна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Красненська сільська рада	Пензова Тетяна Володимирівна
Куп'єваська сільська рада	Доценко Тетяна Іванівна
Кутьківська сільська рада	Остапенко Валентина Леонідівна
Лигівська сільська рада	Радзивіло Лариса Костянтинівна
Лизогубівська сільська рада	Кануннікова Олександра Миколаївна
Лозівська сільська рада	Бондаренко Людмила Петрівна
Малоорчицька сільська рада	Комаревська Валентина Миколаївна
Малорогозянська сільська рада	Лизогуб Валентина Єгорівна
Мартинівська сільська рада	Семисал Ольга Василівна
Медведівська сільська рада	Середа Наталія Олексіївна
Мельниківська сільська рада	Сердюк Валентина Іванівна
Мечебилівська сільська рада	Хавільова Валентина Михайлівна
Миколаївська сільська рада	Авраменко Ольга Миколаївна
Миколаївська сільська рада	Ярошова Наталія Вікторівна
Миколо-Комишуватська сільська рада	Шаптала Наталія Іванівна
Наталинська сільська рада	Боровська Віолета Павлівна
Нестернянська сільська рада	Шеремет Марія Михайлівна
Нечволодівська сільська рада	Козир Людмила Іванівна
Новоіванівська сільська рада	Логвиненко Валентина Миколаївна
Новомиколаївська сільська рада	Кобченко Віта Іванівна
Новоолександрівська сільська рада	Здор Галина Григорівна
Новоолександрівська сільська рада	Котенко Ольга Василівна
Новоолександрівська сільська рада	Маренич Віра Василівна
Новопарафіївська сільська рада	Догадайло Валентина Степанівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Новочернечинська сільська рада	Явор Віра Іванівна
Огіївська сільська рада	Петренко Лариса Олександрівна
Одноробівська Перша сільська рада	Кузьменко Наталія Іванівна
Одноробівська сільська рада	Гой Людмила Миколаївна
Октябрська сільська рада	Саприкіна Ольга Вікторівна
Олександрівська сільська рада	Буряк Лариса Миколаївна
Олександрівська сільська рада	Рибакова Олена Леонідівна
Олексіївська сільська рада	Кірієнко Олена Миколаївна
Олексіївська сільська рада	Лучковська Лілія Анатоліївна
Олексіївська сільська рада	Неботова Лідія Вікторівна
Ордівська сільська рада	Третяк Ганна Федорівна
Острівщинська сільська рада	Пономар Інна Валеріївна
Охоченська сільська рада	Татарчук Олена Володимирівна
Парасковіївська сільська рада	Лаптева Оксана Петрівна
Петрівська сільська рада	Блага Ольга Євгеніївна
Петро-Іванівська сільська рада	Гончарук Надія Прокопівна
Петропавлівська сільська рада	Козирєва Ольга Миколаївна
Петропавлівська сільська рада	Чайка Наталія Володимирівна
Піско-Радьківська сільська рада	Соловйова Віра Олександрівна
Піщанська сільська рада	Кривко Тетяна Петрівна
Полівська сільська рада	Токаренко Інга Валеріївна
Правдинська сільська рада	Кармазіна Тетяна Дмитрівна
Просяньська сільська рада	Нагребельна Надія Василівна
П'ятигірська сільська рада	Муравйова Валентина Яковлівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Ржавчицька сільська рада	Панкратова Юлія Володимирівна
Рідкодубівська сільська рада	Павленко Олена Петрівна
Різниківська сільська рада	Гринько Тетяна Олексіївна
Рояківська сільська рада	Вабіщевич Людмила Іванівна
Рубіжненська сільська рада	Маркова Катерина Іванівна
Рубленська сільська рада	Катасонова Ольга Петрівна
Садівська сільська рада	Дорошенко Ніна Петрівна
Сазоно-Баланівська сільська рада	Малайдакова Євгенія Лігорівна
Самійлівська сільська рада	Гавриленко Надія Володимирівна
Сіннянська сільська рада	Білуха Лілія Анатоліївна
Скрипаївська сільська рада	Лисак Тетяна Миколаївна
Смирнівська сільська рада	Кривогуз Алла Володимирівна
Сніжківська сільська рада	Усань Наталія Іванівна
Сомівська сільська рада	Пашенко Віра Миколаївна
Соснівська сільська рада	Лугова Тетяна Іванівна
Софіївська сільська рада	Матвієнко Наталія Всеволодівна
Сподобівська сільська рада	Чепіль Людмила Григорівна
Степнянська сільська рада	Огер Валентина Дмитрівна
Суданська сільська рада	Череватенко Олександра Павлівна
Тавезнянська сільська рада	Соболевська Наталія Вікторівна
Феськівська сільська рада	Глух Людмила Григорівна
Хатнянська сільська рада	Марченко Світлана Анатоліївна
Хрещищенська сільська рада	Дзябура Надія Степанівна
Циркунівська сільська рада	Самойлова Тетяна Василівна

Назва Сільської Ради	Кого було обрано
Чепільська сільська рада	Панова Надія Іванівна
Червоноармійська Перша сільська рада	Головятинська Олена Олександрівна
Червоноармійська сільська рада	Орурцова Віра Анатоліївна
Червононивська сільська рада	Куриленко Ганна Миколаївна
Червонохвильська сільська рада	Чухіль Наталія Олексіївна
Чернецьинська сільська рада	Волжан Світлана Миколаївна
Чернецьинська сільська рада	Вразовська Світлана Анатоліївна
Чернігівська сільська рада	Гареза Наталія Павлівна
Шатівська сільська рада	Безверхня Оксана Вікторівна
Шебелинська сільська рада	Мартинова Ніна Олександрівна
Шевелівська сільська рада	Євсюкова Галина Іванівна
Шевченківська сільська рада	Лисенко Світлана Володимирівна
Шипуватська сільська рада	Іванова Валентина Сергіївна
Шляхівська сільська рада	Абраменко Ірина Пилипівна
Яковлівська сільська рада	Куштим Катерина Федорівна